

Aa-kroniek

Uitgave van Heemkundekring "De Baronie van Cranendonck"

32e jaargang (2013) Nr. 2

ISSN-NR.: 0920-2757

Uitgave:

De Aa-kroniek verschijnt vier maal per jaar en is een uitgave van Heemkundekring "De Baronie van Cranendonck". Deze vereniging, in 1957 opgericht, houdt zich bezig met de cultuur en natuur van de gemeente Cranendonck (Budel, Budel-Dorplein, Budel-Schoot, Gastel, Maarheeze en Soerendonck).

Meer informatie over de vereniging vindt u aan de binnenzijde van de achterkaft van dit nummer en op onze website: www.heemkundekringcranendonck.nl

Redactie:

Jac. Biemans, Jan Jakobi, Tjeu Lamers, Annie Staals-Jacobi en Tinie Vlassak

Adres redactie en administratie:

Jan Jakobi, Dorpsstraat 15, 6021 HA BUDEL, telefoon 0495-491627,
e-mail: tijdschrift@heemkundekringcranendonck.nl

Abonnementen en losse nummers:

De Aa-kroniek is voor iedere belangstellende verkrijgbaar: een los nummer kost € 3,50; Dit is (zolang de voorraad strekt) op het redactieadres of bij de boekhandels in Budel en Maarheeze en de VVV (Schepenhuis) Budel te koop. Een abonnement is niet alleen goedkoper, u krijgt dan vier keer per jaar een nummer thuisbezorgd. De kosten voor jaargang 2013 zijn bij betaling vóór 1 maart € 8,- (gemeente Cranendonck), € 9,- (Hamont) en € 18,- voor post-abonnees. Bij betaling na 1 maart worden deze bedragen met € 1,- verhoogd.

Betaling:

Bankrekening: Rabobank Budel 1095.67.188 t.n.v. Heemkundekring 'De Baronie van Cranendonck' inz. Aa-kroniek. Graag vermelding van naam en adres van de abonnee waarvoor u betaalt.
IBAN: NL05 RABO 0109 5671 88 BIC: RABONL2U

Auteursrecht en gebruik artikelen:

De redactie is niet verantwoordelijk voor de inhoud van de geplaatste artikelen. Overname van artikelen is toegestaan na toestemming van de redactie en met bronvermelding.

Inhoud		Blz.
Van de redactie	Redactie	53
Opgedolven, maar niet vergeten Een bijzonder urngraf uit de Budeler- en Weerterbergen	L. Theunissen	55
Geschiedenis van het gilde Sint-Joris en Sint-Barbara te Maarheeze (I) Het Sint-Jorisgilde, ca. 1513-1959	B. Mulder	65
Genealogie Van Winkel te Budel (III)	J. van Winkel	81
Tuinder in de wijngaard des Heren In gesprek met emeritus-pastoor Jan Bakker van Soerendonck	J. Huijbers A. Staals-Jacobi	95

VAN DE REDACTIE

De zomer brengt niet alleen variatie in het weer, maar ook in uw Aa-kroniek. Vier bijdragen deze keer, die niet alleen een zeer grote tijdspanne omvatten, maar ook diverse dorpen uit ons heemgebied bestrijken.

De eerste bijdrage werd speciaal voor ons blad geschreven door archeologe Liesbeth Theunissen, werkzaam voor de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed. In het kader van het onderzoek naar vroegere opgravingen in de Budeler- en Weeterbergen kwam zij op het spoor van een urngraf in een particuliere collectie in Maarheeze. In haar bijdrage presenteert ze de verrassende uitkomsten van het onderzoek naar de inhoud van dit graf.

In 2013 herdenkt het gilde Sint-Joris en Sint-Barbara dat het zeker 500 jaar bestaat. Over de aanleiding hiervoor en de geschiedenis van de twee vroegere Maarheezer gilden waaruit het huidige gilde in 1959 voortkwam, schrijft gildebroeder Bert Mulder in deze en de volgende nummers een bijdrage. In deze aflevering staat het oudste gilde, het Sint-Jorigilde centraal.

Oud-Budelnaar Jan van Winkel vervolgt in dit nummer zijn speurtocht in het familieverleden. In deze aflevering komen de 19de-eeuwse generaties met muzikale en werkzame leven aan bod.

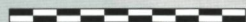
Tot slot staan we stil bij een jubileum dat later dit jaar plaats zal hebben. Oud-pastoor Jan Bakker van Soerendonk hoopt in augustus zijn 60-jarig priesterfeest te vieren. Jan Huijbers en Annie Staals-Jacobi tekenden alvast zijn boeiende levensverhaal op.

De redactie wenst u een aangename zomertijd en hoopt van u te horen wanneer u beelden, teksten of tips hebt!

De redactie,

Jac. Biemans
Jan Jakobi
Tjeu Lamers
Annie Staals-Jacobi
Tinie Vlassak

→
*Foto van de door Peter Slenders in 1973
gevonden urn met bijpotjes, spinklos
en armbandfragmenten (deze en andere
afbeeldingen: Rijksdienst voor het Cultureel
Erfgoed, Amersfoort).*

OPGEDOLVEN, MAAR NIET VERGETEN

Een bijzonder urngraf uit de Budeler- en Weerterbergen

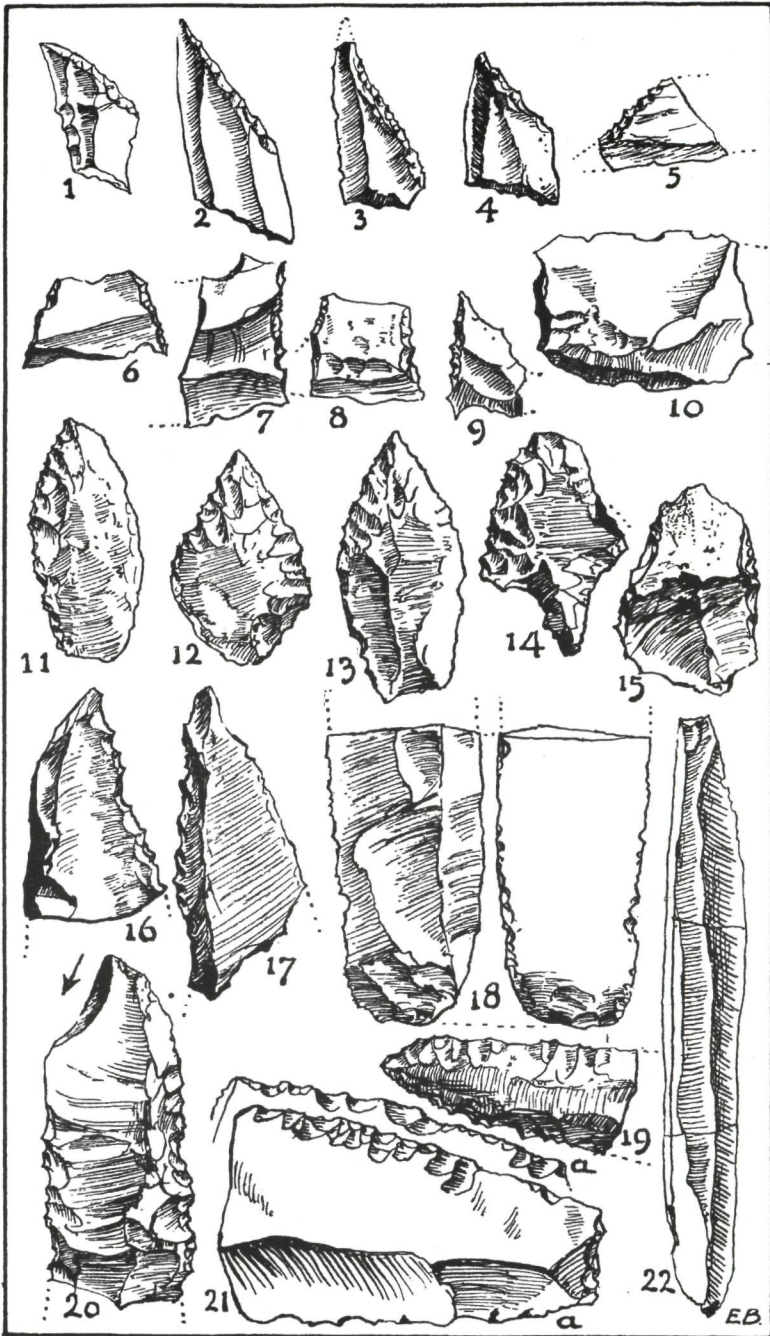
door Liesbeth Theunissen

De Budeler- en Weerterbergen is vandaag de dag een geliefd recreatiegebied. Wanneer je er rondwandelt, ben je nooit echt alleen: vele wandelaars, met of zonder hond, trekken de natuur in, genietend van de bossen, af en toe het mulle stuifzand vervloekend dat in de schoenen kruipt. Wie goed kijkt, kan even ten zuiden van het bungalowpark Weerterbergen, honderdveertig lage heuvels herkennen. Dit heuvellandschap is een topje van de spreekwoordelijke ijsberg. Het is een klein, gerestaureerd deel van een bijzonder prehistorisch grafveld, een van de grootste van Noordwest-Europa, de Boshoverheide. Dit urnenveld stond onlangs centraal in een onderzoeksproject waarbij het team in contact kwam met allerlei gebiedsdeskundigen. Zo ook met amateurarcheoloog Peter Slenders uit Maarheeze, die in september 1973 een bijzonder urngraf op de Boshoverheide had ontdekt. Al bijna veertig jaar vormt dit urngraf een van de pronkstukken van zijn archeologische collectie thuis. Wat heeft hij destijds gevonden en wat betekent zijn ontdekking?

Zoeken op De Zink

De Boshoverheide vormt samen met de Budeler- en Weerterbergen een uitgestrekt natuurgebied, waar actief stuifzand nog voorkomt. De afgelopen tien jaar zijn deze stuifzandcellen in een rap tempo kleiner geworden; het losse zand is begroeid geraakt. Vroeger waren juist deze uitgestrekte, opengestoven delen van het landschap gewilde plekken voor amateurarcheologen om vondsten te doen. Wind en regen had het bodemarchief wat 'geopend' waardoor artefacten uit het verre verleden aan het oppervlak waren komen te liggen. Het was Jan Butter, aardrijkskundeleraar uit Deventer, die al in het begin van de jaren dertig vuurstenen werktuigen uit het laat-paleolithicum wereldkundig maakte in zijn publicatie *Les silex de Budel*. Zijn verhaal zette een lange traditie in gang van 'vuursteen zoeken op De Zink'. Zowel Brabantse als Limburgse liefhebbers van het zoeken naar oudheden verkenden jarenlang de kansrijke plekken in de regio Budel-Weert.

In 1967 kwam het prehistorisch grafveld van de Boshoverheide in beeld. Hoewel het grafveld al aan het einde van de negentiende eeuw was ontdekt en beschreven, onder meer door oudheidkundigen als Jozef Habets en Casimir Ubaghs, was het in de vergetelheid geraakt. Dat veranderde toen Tom Bloemers, net aangesteld bij de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek als provinciaal archeoloog van Limburg, in mei 1967 werd ingeseind door de gebroeders Houben van de Philomenahoeve in Nederweert-Eind. Zij hadden een reputatie verworven door hun kennis en hun grote verzameling van laat-paleolithische vuurstenen werktuigen, vooral afkomstig van het Sarsven en de Banen, twee vennen omgeven

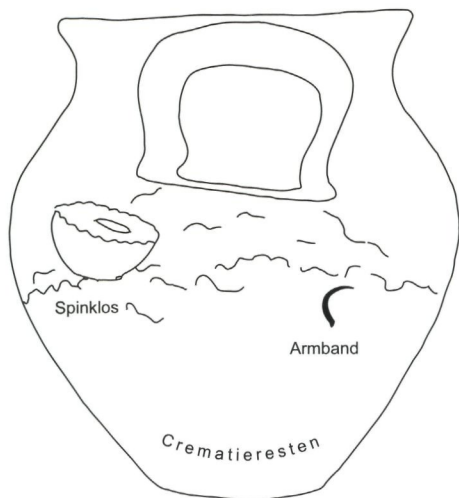

Tekening van vuurstenen werktuigen uit het werk van J. Butter.

Beeld van het onderzoek dat onder leiding van T. Bloemers werd uitgevoerd in 1968.

door dekzandruggen die dicht achter hun boerderij lagen. De Houbens berichtten Bloemers dat zij op een militair oefenterrein bij Weert een 'bakje' hadden gevonden. Zij hadden dit in de grond laten zitten van de stuifzandvlakte om de context van hun ontdekking goed te kunnen laten zien. Bloemers was onmiddellijk onder de indruk van wat hij zag. Het was aan de rand van een zandvlakte met een oude Sherman-tank als prominent doel voor raketwerpers, omgeven door een waaier van resten van blauwe raketjes. Hij trof daar bruine prehistorische aardewerkscherven, witte crematieresten en kringgreppels van geëgaliseerde grafheuvels uit de prehistorie aan. Het 'bakje' bleek een nagenoeg gaaf schaaltje te zijn, met *Kerbschnitt*-versiering, onmiskenbaar uit de late bronstijd. Daarmee was de herontdekking van het grootste urnenveld van Nederland een feit.

Reconstructieschets van de inhoud van het urngraf van Peter Slenders.

Zes jaar later deed Peter Slenders als zestienjarige een vergelijkbare vondst, ook in zo'n opengestoven deel. Samen met zijn vader speurde hij regelmatig het losse zand af, naar vuurstenen werktuigen of ander vondstmateriaal. Bij een vermoeden van iets ouds leverde peilen met een prikstok soms iets op. In september 1973 voelde hij op een diepte van 30 tot 40 cm weerstand, met als eindresultaat na uitgraven, een urn met inhoud. Bijna vier decennia na dato kon hij zich de plek nog goed herinneren en ter plaatse aanwijzen.

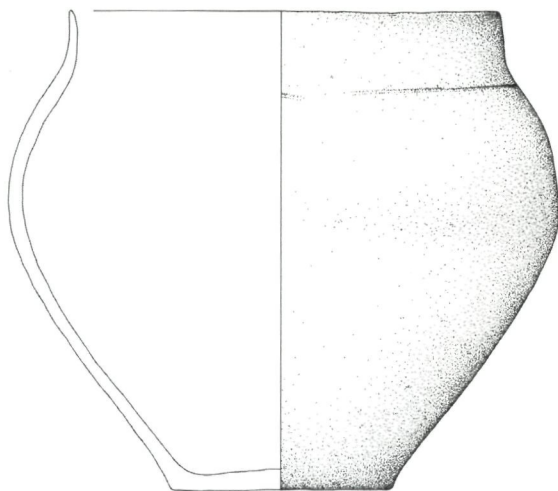
Urngraf onder de loep

Het urngraf van Peter Slenders was via via ter ore gekomen van het projectteam van de Rijksdienst voor het Cultureel

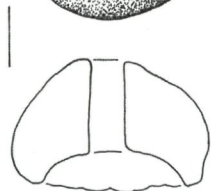
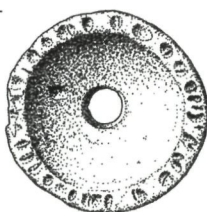
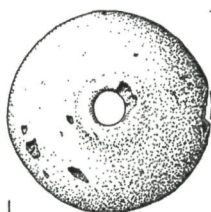
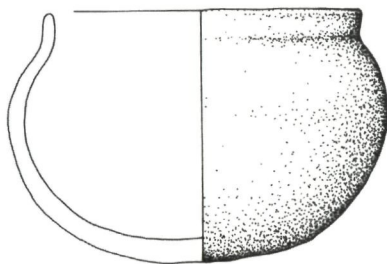
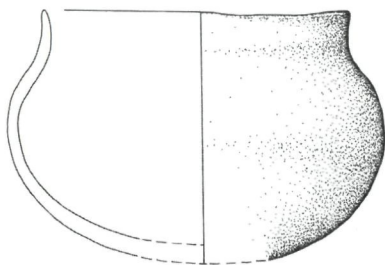
Erfgoed, na een oproep: 'wie heeft er nog urnen van de Boshoverheide?' Deze oproep werd gedaan in het kader van het onderzoeksprogramma Odyssee dat gericht is op de wetenschappelijke ontsluiting van niet-uitgewerkte archeologische opgravingen van sleutelvindplaatsen die vernieuwende inzichten in het verleden kunnen bieden. Het uitgestrekte grafveld van de Boshoverheide is zo'n sleutelvindplaats, van belang om het grafritueel van Zuid-Nederland, in de periode 1050 tot 800 voor Chr., beter te begrijpen. In 2010-2011 stond het urnenveld centraal en eind vorig jaar verscheen het rapport *Cold case in het stuifzand. Het urnenveld van de Boshoverheide bij Weert ontsloten*, het eindproduct van het Odyssee-project.

Het projectteam kreeg in 2012 het urngraf van Peter Slenders in bruikleen om het zorgvuldig te bekijken, te tekenen, te fotograferen en te beschrijven. Samen met de waarnemingen van de vinder komen we tot de volgende interpretatie. Het graf bestaat uit een aantal objecten. In de eerste plaats een grote urn die gevuld was met crematieresten. Daarbovenop lagen twee bijpotjes op hun kop. De fragmenten van het kleinste bijpotje bevonden zich, als scherven verpakt, in het grootste. Tussen de crematieresten lag een forse spinklos en een deel van een kleine bronzen armband. De forse urn heeft een S-vormig profiel en een vrij neutrale hals. Typologisch noemen we de pot een korte cilinderhalsurn. Dit soort potten wordt in de late fase van de late bronstijd geplaatst, omstreeks de negende eeuw voor Chr. De klei van de pot is vermengd met ander materiaal om het geheel stevig te maken. Dit wordt ook wel 'verschraling' of 'magering' genoemd. In de periode na 1000 voor Chr. gebruikten de pottenbakkers vooral vermalen scherven als magering, fijn potgruis. Maar het is opvallend dat de grote cilinderhalsurn ook met fijn organisch materiaal was gemagerd, fijn gras of stro. Dat materiaal is deels uitgebrand en heeft zo holtes in

pg. 1971 - M. 11

*Dwarsdoorsneden en aanzichttekeningen van het urngraf
(NB de tekeningen zijn niet op de juiste schaal ten opzichte van elkaar weergegeven).*

het baksel achtergelaten. Dit soort organische magering van de klei is vrij ongewoon voor de late prehistorie in Zuid-Nederland.

De twee bijpotten van de Boshoverheide lijken sterk op elkaar, zowel qua vorm, een kom met afgeronde bodem, als qua magering met potgruis plus het feit dat ze beide twee keer zijn verhit. Dat is vooral aan het oppervlak van de potten goed te zien. De eerste keer zijn de potjes door de pottenbakker gebakken, daarna zijn ze – enige tijd later – nog eens sterk verhit geweest. Dit wordt ook wel secundaire verbranding genoemd.

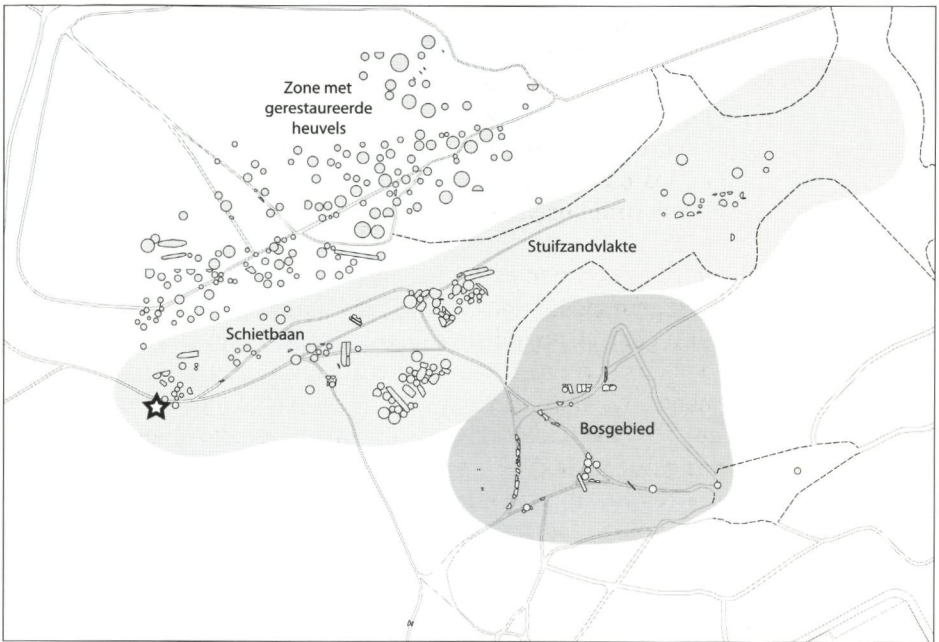
De aardewerken spinklos heeft een conische vorm. De rand aan de onderzijde is versierd met een rij vingernagelindrukken. Naast potgruis magering zijn vrij grote holtes zichtbaar, waar organisch materiaal is uitgebrand. Opvallend is verder dat de spinklos buitengewoon fors is en geen secundaire verbrandingssporen draagt.

Twee bronzen fragmenten vormen een onderdeel van een armband met een vrij kleine diameter en een afgeplat uiteinde. Als we ervan uit gaan dat ongeveer de helft tot tweederde aanwezig is, zou de doorsnede 5 tot 6 cm kunnen bedragen.

De urn bleek gevuld met 479 gram crematieresten. Deze zijn gedetermineerd door een specialist, fysisch-antropologe Liesbeth Smits van de Universiteit van Amsterdam. Het zijn de verbrande menselijke resten van een waarschijnlijk mannelijk individu van ca. 40 tot 60 jaar oud. Dat de overledene een volwassen man bleek te zijn, was een verrassing, omdat armbanden en spinklossen objecten zijn die veelal met vrouwen in het graf werden meegegeven.

Ook het metaal van de armband is door een specialist bestudeerd, door Bertil van Os van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, en wel op twee verschillende wijzen. Allereerst is de armband onder de microscoop bekeken. Zo was duidelijk te zien dat het oorspronkelijke oppervlak is verdwenen. Het uiterlijk is ruw, donker van kleur en er zijn zandkorrels zichtbaar die waarschijnlijk met de armband versmolten zijn. Ook duidelijk herkenbaar zijn kleine, dwarse scheuren in het metaal. Met een draagbare röntgenfluorescentie-spectrometer, XRF genoemd, is de samenstelling van het metaal bepaald. De analyse van de armband wijst uit dat het metaal een legering is van 84,5% koper (Cu) met 12,8% tin (Sn), en een klein beetje lood (Pb). Het koperdeel van het brons bevat nog substantiële hoeveelheden 3,2% antimoon (Sb), 0,6% arseen (As) en 1,9% zilver (Ag). Antimoon en arseen zijn bij het smelten van het kopererts of van ruw koper vluchtige stoffen. Het aantreffen van dergelijke hoge gehalten geeft dan ook aan dat met relatief 'nieuw' metaal is gewerkt dat niet vaak is omgesmolten.

De bijpotten en armband vertonen duidelijke sporen van verhitting. Het ligt dan ook voor de hand te veronderstellen dat deze objecten met de dode op de brandstapel zijn meegegeven. De overledene droeg waarschijnlijk de armband als persoonlijke versiering. Wellicht dat de aardewerken potten gevuld waren met drank en/of voedsel dat voorafgaand aan het aansteken van de brandstapel door de nabestaanden is genuttigd. Vervolgens zijn ze met de dode op de brandstapel gezet. Een andere hypothese is dat de inhoud van de potjes meer in symbolische zin bedoeld is voor de overledene, als voedsel in het vuur. Nadat de brandstapel was afgekoeld, hebben

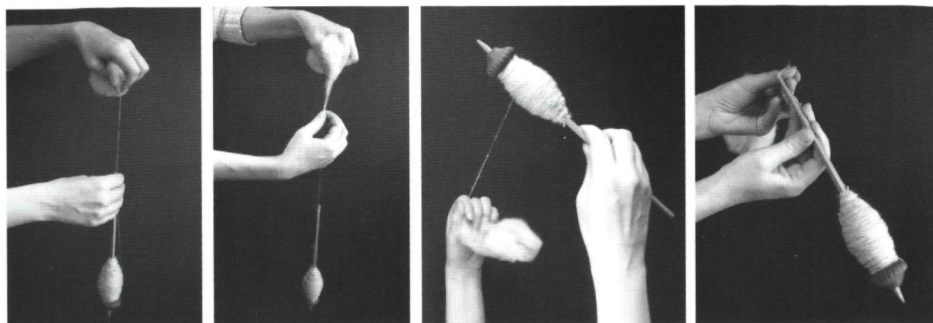

Overzicht van het grafveld met aanduiding vondstlocatie urn graf (ster).

de nabestaanden de crematieresten zorgvuldig verzameld. Tussen de resten van de afgekoelde brandstapel zijn de verbrande botfragmenten, de armbanddelen en de fragmenten van de twee bijpotten, uitgevist. Eerst zijn de crematieresten in de urn gedeponereerd, vervolgens de spinklos en een restant van de armband. Het andere deel kon wellicht niet meer tussen het verkooldde hout worden teruggevonden. Tot slot is de grootste bijpot, gevuld met de scherven van de kleine bijpot, omgekeerd op de crematieresten geplaatst.

Hoe past dit graf in het uitgestrekte grafveld?

Een belangrijke vraag is of we hier te maken hebben met een graf waarvan het bijbehorende heuvellichaam is verdwenen en de randstructuur niet is waargenomen, of met een vlakgraf. Het antwoord op deze vraag is lastig te geven. De meeste grafheuvels hebben een gegraven greppel, aan de voet van de heuvel. Het sediment uit de greppel werd gebruikt voor het opwerpen van het heuvellichaam. Op de plek waar Peter Slenders het urngraf opdolf, was geen greppelspoor aan het opengestoven oppervlak te zien. Zelfs geen vage aftekening van een deels verdwenen spoor van een kringgreppel of langbed. Het is wel aannemelijk dat de locatie van het urngraf zwaar is afgetopt. Uit het onderzoek van 1968, destijds uitgevoerd door de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek bij de aanleg van de schietbaan, weten we dat deze zone intensief is uitgestoven. Er zijn duidelijke aanwijzingen dat de

Foto's waarop de werking van een spinklosje is te zien.

heuvellichamen daar zijn verdwenen en dat alleen de greppelsporen en de (diep ingegraven) crematiegraven resteerden. Als we de vondstlocatie van het urngraf combineren met het overzicht van het grafveld dan valt op dat het een van de meest westelijke graven van het urnenveld is. Het ligt aan de rand van het grafveld dat een oppervlakte heeft van minstens 33 hectare.

Hoe past dit graf in het grotere verhaal?

Kort samengevat kunnen we stellen dat we in allerlei opzichten het label ‘bijzonder’ op het urngraf mogen plakken; het is een aan bijgiften rijk geheel, een crematiecontainer die voor wat betreft de magering van de klei anders is; een armband of ring die dicht bij de ertsbronnen is gemaakt en een forse spinklos die meteen allerlei vragen oproept. Wat betekent zo'n spinklos in een graf van een oudere man? Heeft het te maken met een verwijzing naar de vaardigheid die de overledene uitstekend beheerste, naar het spinnen van wol en daarmee van textiel? Uit andere rijke graven uit deze periode, waar objecten van metaal zijn meegegeven, weten we dat fijne weefsels zijn gebruikt in het grafritueel. Vaak zijn objecten verpakt in doeken en zo in het graf meegegeven. Dat weten we omdat de metalen voorwerpen vaak corroderen. Stoffen in de bodem en zuurstof reageren op elkaar en op het metaal. Dat zet langzaam maar zeker – juist bij ijzeren voorwerpen – een proces in gang waardoor het metaal wordt aangetast. Door dat aantastingsproces verdwijnt het metaal, maar het textiel (althans kleine fragmenten) raakt als het ware door het ijzer of brons ‘ingekapseld’ en blijft zo bewaard. Het beroemde vorstengraf van Oss is daar een prachtig voorbeeld van. Zouden ook de crematieresten, de spinklos, armband of de beide bijpotjes in weefsels zijn verpakt geweest? Het is een aantrekkelijke gedachte, maar harde aanwijzingen zijn er niet. Er was te weinig metaal om iets van prehistorisch textiel de tand des tijd te laten doorstaan.

De nieuwe studie aan de oude ontdekking van het urngraf heeft wel laten zien dat gerichte aandacht voor elk object binnen een grafcontext, hoe onooglijk ook, nieuwe informatie kan opleveren. Het biedt aanknopingspunten om beter grip te krijgen op de individuele variatie en op de wijze en volgorde van de begravingshandelingen. Het

koppelen van deze informatie aan het geslacht en de leeftijd van het individu biedt dan weer een beter inzicht in de individuele variatie binnen de begravingspraktijken. Dit ontrafelen levert belangrijke bouwstenen om de anonimiteit te doorbreken en de brede variatie in de begravingsgroep en van de urnenvelden in het algemeen, beter te kennen. Met de studie naar het urngraf van de Boshoverheide is in ieder geval één mannelijk individu, begraven in de negende eeuw voor Chr., wat meer prominent in beeld gekomen.

Noten

1. Liesbeth Theunissen werkt als senior onderzoeker late prehistorie bij de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, Postbus 1600, 3800 BP Amersfoort.
E-mail: l.theunissen@cultureelerfgoed.nl
2. De publicatie HISSEL, M.E., E.M. THEUNISSEN, C.A.M. VAN ROOIJEN & W.J.B. DERICKX, 2012: *Cold case in het stuifzand. Het urnenveld van de Boshoverheide bij Weert ontsloten*, Amersfoort (Rapportage Archeologische Monumentenzorg 209) over het grootste urnenveld van Nederland is digitaal te downloaden vanaf de website www.cultureelerfgoed.nl

De koningsvogel met medaillon van het voormalige Sint-Jorisgilde met aanhangend koningsschild (Harrie Maas 2010-2013) (foto: J. Biemans, 's-Hertogenbosch; tenzij anders vermeld zijn alle foto's afkomstig van het gilde Sint-Joris en Sint-Barbara en de auteur).

GESCHIEDENIS VAN HET GILDE SINT-JORIS EN SINT-BARBARA TE MAARHEEZE (I)

Het Sint-Jorisgilde, ca. 1513-1959

door Bert Mulder

In juni van dit jaar wordt herdacht dat de oudste vereniging van Maarheeze, het gilde van Sint- Joris en Sint-Barbara minstens 500 jaar bestaat. Gildebroeder Bert Mulder heeft jarenlang onderzoek gedaan naar de geschiedenis van de Maarheezer gilden. Naar aanleiding van het jubileum publiceren we in dit en de volgende nummers van ons tijdschrift een samenvatting van zijn bevindingen. In deze eerste aflevering: het Sint-Jorisgilde.

Inleiding

Enige jaren geleden ben ik begonnen met alles te verzamelen wat betrekking had op de Maarheezer gilden, zowel van de vroegere gilden Sint-Joris en Sint-Barbara, als van het daaruit in 1959 ontstane huidige gilde om vervolgens dit alles in chronologische volgorde op papier te zetten.

Heel waardevol daarbij was natuurlijk het werk van J.A. Jolles *De Schuttersgilden en Schutterijen van Noord-Brabant* uit 1933-1934. Ook het Regionaal Historisch Centrum in Eindhoven was een belangrijke bron van informatie, onder andere het krantenarchief en de notariële archieven. En niet te vergeten de oude papieren van het Sint-Barbaragilde en de notulen vanaf 1959. Daarnaast heeft ook het gildezilver ons het een en ander te vertellen. Dit alles is aangevuld met de bij mij bekende wetenswaardigheden. (1)

Wanneer we de geschiedenis van ons gilde willen beschrijven, doen we er goed aan te beseffen dat we eigenlijk met drie gilden van doen hebben. Het lijkt me dan ook verstandig om deze bijdrage in drie delen op te splitsen, namelijk:

1. de geschiedenis van het vroegere Sint-Jorisgilde;
2. idem die van het gilde Sint-Barbara en
3. die van het huidige gilde, dat in 1959 uit de twee voorgaande is ontstaan.

De geschiedenis van de drie gilden heb ik zoveel mogelijk gescheiden gehouden, hoewel dat niet overal is gelukt, daar er veel overeenkomsten en parallellen zijn en ze ook al voor de fusie dikwijls samen naar buiten traden. Hopelijk draagt dit werk er toe bij, de interesse in het gildewezen te vergroten. Laten we beginnen met het Sint-Jorisgilde.

Oudste gegevens

Dit staat immers van oudsher bekend als 'de auw schut' (de oude schutterij). Hierover weten we uit het verre verleden maar heel weinig. De koningsvogel geeft ons een eerste aanwijzing over de ouderdom van het gilde. Naast het meesterteken van Geffert Willemsen, draagt het de letter K als keurmeester-teken. Geffert Willemsen

De tekens aan de achterzijde van de koningsvogel, van links naar rechts: het meesterteken van Geffert Wyllemssen (zespuntige ster in een naar linksboven geopende maansikkel), het stadskeur van 's-Hertogenbosch (bosboom) en de keurmeestersletter (K, 1512-1513).

was in 's-Hertogenbosch als zilversmid werkzaam van 1503 tot 1556. De letter K was als keurmeesterteken in gebruik tussen 1 december 1512 en 1 december 1513. Ieder jaar op 1 december -de feestdag van Sint-Eligius of Sint-Eloy, de patroonheilige van de zilversmeden- werd een nieuwe letter in gebruik genomen (2). Dat het gilde in die tijd reeds bestond staat dus vast. Maar wellicht is het gilde nog ouder. Zo is de ouderdom van het medaillon dat aan de koningsvogel hangt met daarop de patroonheilige getaxeerd als stammende uit het laatste kwart van de 15de eeuw. In die tijd was Frederik van Egmond Heer van Cranendonck. In 1484 was de heerlijkheid door Jakob II van Horne voor de prijs van 10.000 Rijnlandse guldens aan hem verkocht. Hoe zou Maarheeze er in die tijd hebben uitgezien? Helaas kunnen we niet terug in de tijd. Er was in ieder geval een kasteel, een kerk, een Sint-Jorisgilde en vermoedelijk een kerkelijke broederschap die zich Sint-Barbara noemde. En het waren barre tijden ten tijde van Keizer Maximiliaan I (1482-1494) S.H. Winkelmolen schrijft daar in zijn boek *Budel en Cranendonk voorheen en thans* het volgende over: *“En daarom posteerde een sterke afdeling van Maximiliaans leger zich in Maarheeze, Cranendonks bos en Budel , waar 2600 man vnl. Duitse benden de omgeving uitplunderden. Men was in de Meierij dat plunderen moe en riep de strijdbare mannen uit deze omgeving te Eindhoven te samen. Tussen Heeze en Leende ging de slag uit. De*

strijdbare mannen van Eindhoven, Aalst, Waalre, Valkenswaard, Geldrop, Heeze, Leende, Someren, Asten, Maarheeze, Soerendonk en Budel streden een verwoede kamp op leven en dood. Uit de opgekomen dorpelingen sneuvelden 250 man". (3). Deze slag vond plaats in 1482 en ongetwijfeld zaten er tussen deze strijdbare mannen veel gildeleden. Jammer dat bij de fusie van de beide gilden in 1959 van de oude papieren van het Sint-Jorisgilde niets meer over was. Wat er van restte was een door de muizen aangevreten doos vol snippers, zo verzekerde ons Leo van Exel die toentertijd bij de fusie betrokken was. En dat nog wel in Maarheeze waar je het „muuzewater” voor het halen had.

Jolles

Gelukkig voor ons dat J.A. Jolles, die het gilde omstreeks 1933 bezocht, nog wel het een en ander aantrof en dit ook heeft beschreven in zijn boek: *De Schuttersgilden en Schutterijen van Noord-Brabant*. Jolles vermeldt het volgende:

“MAARHEEZE

Maarheeze: St. Jorisgilde

Geschiedenis. Het jaar van oprichting is niet bekend. Men bezit eene 19de eeuwse copie van de oude kaart, welke echter den oorspronkelijken vorm, spelling en oude taal, zuiver schijnt bewaard te hebben. Volgens Art. 2 moeten gildebroeders voorzien zijn van „een roer met een halff pondt polver”; Art. 4 spreekt van „ roer ofte boge”; Art. 10 bepaalt de straf voor 't geval „ eymant van de guldebroeders deur het vaendelen schoot”; Art. 11: „bus ofte boogdraeger...”; Art. 15 noemt den

Het medaillon waarop de patroonheilige Sint Joris te paard in strijd is met de draak.

De Schuttersgilden en Schutterijen van Noord-Brabant

OVERZICHT VAN HET-GEEN NOG BESTAAT

DOOR J. A. JOLLES

II
M-Z

„HERTOGENBOSCH” 1934

Omslag van het tweede deel van het werk van J.A. Jolles (foto J. Biemans, 's-Hertogenbosch).

Vanaf 1888 mocht het Sint-Jorisgilde konings-, keizers- en prijsvogel schieten op de molen van Notten in Maarheeze. Prentbriefkaart uit ca. 1907 (collectie J. Biemans, 's-Hertogenbosch).

naam eens schutters, wiens zilver nog aan de keten hangt: „Ytem loost Aerts is vaendraeger gemaect in den jaere 1658; des is hij vry met zijn huysvrouwe ende mag het vaendelen voeren sijn leven lanck dus mag hy den vogel mede schieten.” Deze kaart is dus uit dien tijd. Twintig artikelen, zonder datum.

Een opschrijfboekje in slap perkamenten kaft bevat de renten, met aangeteekende betalingen. 1820:

„ het kruysacker verhurt ... f 8,-; het kooren verkogt...; naaiwei... het veld te hooiyen....” Verhuring van het „schutsveldt (een beemt aen de Wyers)” ... f 1.12.8 p. j. Betaald 1728–1779. Een „rente uyt een huys’ f o.15.0; betaald 1728 – 1787. Een „rentien heercomende van Jacop Hendrickx in een stuck tuyllant geleegeen agter Willem Vlemickx, mot sjaerlijck daer uyt betalen vyer stuyver acht penn:“

Betaald 1728–1787. Verschillende kleine renten; de laatste betaling over 1790. Vijftig gulden uitgezet geld; van 14 Febr..1727 tot 1773. – 1836: „ het strooi verpagt ...; op kermisdagen met 19 man koffij gedronken” (1835?). Wederom renten, de betaling tot 1790; en de inkomst van een „capitael somme van hondert gulden.” 1820: „het verkoepen v. stroy – Kruysackere 1.14.0, Brakacker 2.0.0. Dre Eyken Acker 2.10.0. hout op de brak o.8.0.” Enz. Een dergelijk boekje uit het laatst der 18de eeuw heeft dezelfde renten, met aangeteekende betaling van omstr. 1785 af. In twee nieuwere boekjes komen de zoeven genoemde akkers ook nog voor, zoo op 1874.

Verder ligt bij de papieren eene acte van verkoop, aan St. Joris, van een perceel weiland („Sneppendijk”); 20 roed. 50 ell. gedat. 13 Jan. 1837; en van een perc.

bouwland („Drie Eiken”). 22 roed., een id. („ Het Kruys”), 31 roed. , en een id. („Braakakker”) . 23 roed. 90 ell., gedat. 11 Juli 1839. Eene verklaring op zegel van den molenaar staat toe, keizers-, konings- of prijsvogel te schieten, op zijnen „ molen in de Hagelkruissche akkers gelegen, Sectie A nr. 1907.” „ de schade, die er aan eene molenschei tijdens het schieten wordt veroorzaakt, wordt geleden door de gilde, waarvoor betaald wordt dertig cent.” Gedat. 20 Febr. 1888.

Teren en verpl. Mis op patroonsdag, ook met St. Bavo, d.w.z. den eersten Maandag in October, den 3den Kerstdag en met St. Antonie. Sinds de geweren zijn ingeleverd, in oorlogstijd, heeft men niet meer geschoten. Vroeger eenmaal in 3 jaren koningschieten; de tussenliggende op de prijsvogel.

Het zilver, enz. Dit bestaat uit: 22 koningsplaten en 1 zonder jaartal. Gedateerd 1661 (gegrav. vendelzwaaijer in 17de eeuwsch costuum, naam IOST. ARTSEN. / REINEN . KOENIG). 1686

(„ koninck van de oude Gelde Broeders van Maerese’’). 1711. 1727–1768 (...., tot Marheese, Soerendonk en Gastel ; mk. Wereldbol). 1768, 1771 (aanhangelnd twee kleine schildjes met IHS, op de H een kruis), 1786 (2, op één: versje; mk. 6-pt. ster waarboven eene kroon, en gekroonde AK), 1809 (mk. wildeman, gekroonde PR, 10 en b), 1819, 1842, 1855, 1861 (eerste v.d. keizer), 1866 (tweede v. id.), 1870, 1873, 1879, 1891, 1897 („ Hof van Holland”), 1900 (23 Apr.). 1906 (23 Apr.). Afbeeldingen van: bakker, schietend man, ploeg, koe, paard, timmerbank, enz. Eene Keizersplaat (1870). Een rond plaatje m. gegrav. St. Joris, waaraan halfplatte gegrav. vogel: kroon, halsband, snavel en pooten verguld; vleugel tegen ’ t lijf (mk. boompje en rad?). Aan den vogel een tweede schildje met Jezus’ monogram. Drie sikkels „Kapiteyn gulde van St. Joris”, „Vendrik...”, en „ Standaard...” Twee vaandels, omstr. 15 j. oud (van ná den brand). Een m. patroon, in kleuren geschilderd op de witte zij; franje aan drie kanten. Het andere m. roodfluweelen banden; waarop geborduurd „St. Jorispilde” . Ouderwetsche netwerksjerpen, en vier van gele zijde, voor koning, kapitein, vaandrig en tamboer.

Tegenwoordige toestand. Het land is verkocht; van de opbrengst (uitgezet) wordt geteerd. Wegens gebrek aan belangstelling heeft men al voorgesteld, te deelen. Op eene eenige tijd geleden belegde vergadering, ter bespreking der vooruitzichten waren 7 man opgekomen. Kans op herleving schijnt er niet te zijn.” (4)

Tot zover Jolles. Wat hebben we geluk dat Jolles deze aantekeningen heeft gemaakt, anders was de geschiedenis van het Sint-Jorispilde een nagenoeg blanco bladzijde geweest, terwijl nu uit de oude papieren die hij citeert toch een stuk geschiedenis van het gilde boven water komt. Wat betreft de twee aktes die Jolles noemt, hiervan hebben we via het Regionaal Archief in Eindhoven weer kopieën kunnen bemachtigen plus nog van twaalf andere die betrekking hebben op het Sint-Jorispilde. Het betrof

acht akten van aankoop of verkoop van grond en vier betreffende het uitlenen van geld. De oudst bekende akte voor Sint-Joris uit deze speurtocht dateert uit 1714. Deze betreft een geldlening door het gilde aan 'de gelijke regeerders van Gastel' van het toen kapitale bedrag van 100 gulden. Het gilde had dit geld ontvangen van de pastoor van Maarheeze en Soerendonk, Godefridus Peten (1680-1715) en diens moeder:

"Op huijden den 9 April 1714 compareerde voor ons schepenen in Soerendoncq en Gastel de gelijcke reegeerders van Gastel, dewelcke lijde ende bekennen samenderhant wel ende deughdelijk schuldigh te wesen aen de gulde broeders van St. Joris tot Maerheeze Soerendoncq ende Gastel eene capitaele somme van hondert guldens van de eerwerdigen heer Godevidis Peten ende sijn moeder Jenken Spurekels ontfangen ende ideren gulden tot 20 st(ui)v(er)s. gereeckent van welke voors(chreven) somme is opgenomen om een ander obligasie aff te leggen aan de wed. Bartel Bartels van welke voors(ch)reven somme gelooven (= beloven) sij regeerders jaerlijcx tot intrest van ider hondert drije gls., ende soo van jaere tot jaere. Ende is voorders geconditioneert soo de eene wille heffen off de andere affleggen sullen gehouden wesen malcanderen een vierdendeel jaer te voorens op te seggen, opgeseijt sijnde alsdan te betaelen de voors(ch)reven hoofdsomme met de verlopen intresten soo daer eenige ten aghteren sijn ende sal den eersten vervalldagh sijn op sackermens dagh eerste comende 1714 ende dat sij reegeerders op alle hunne gemeijnte goederen hebbende ende vercrijgende als verreghte schult die verwonnen is met alle regt totten vonnisse van uijtspandinge toe ende met geen middel van regt hier tegens te seggen. Testes schepenen, borgem(ee)st(ers) dese onderteekent van den jaere 1714. Jan Tonijs Schepen en Matijs Vaessen borgemester" (5)

Koningszilver en netwerksjerpen

Gaan we verder met het koningszilver van het Sint-Jorisgilde zoals Jolles dat beschrijft. Dit is vandaag de dag nog in zijn geheel in het bezit van het gilde. Het oudste schild van Joost Aerts is uit 1661. Joost Aerts werd ook genoemd in artikel 15 van de oude kaart (het reglement) die Jolles in 1933 nog gezien heeft. Zoals we daar kunnen zien is Joost Aerts vaandrig gemaakt in 1658 en mag hij het vaandel voeren zijn leven lang. Ook mag hij mee op de vogel schieten, wat hem drie jaar later, blijkens genoemd schild, het koningschap opleverde. Dat hij het vaandel mag voeren zijn leven lang wijst er op dat het vaandel niet om de zoveel

Het oudst bewaarde koningsschild van het Sint-Jorisgilde, uit 1661.

jaar verpacht werd zoals bij het Gilde Sint-Barbara. Het volgende schild is uit 1686, Jan Jansen Antonisen van Achelen is dan de koning. Twaalf jaar later, in 1698 komen we zijn naam weer tegen, dan onder een akte waarin het Sint-Barbaragilde f 100,- uitleent aan Cattelien, wed. wijlen Herman Jacobs. Hij is dan schepen van Maarheeze. Wat bij het bekijken van de 23 koningsschilden ook opvalt is het feit dat er drie koningen zijn die zich koning noemen van Maarheeze, Soerendonk en Gastel, namelijk in 1727, 1768 en 1771. Was het Sint-Jorisgilde dan geen specifiek Maarheezer gezelschap? Jammer dat we geen ledenlijsten hebben uit die tijd. Maar wel dus de hierboven genoemde akte uit 1714 waarin „de gelijke regeerders van Gastel bekennen samenderhant wel ende deughdelijk schuldig te wesen aen de guldebroeders van St. Joris tot Maerheeze Soerendoncq en Gastel eene capitaale somme van hondert guldens. Ook hier weer Maarheeze Soerendonk en Gastel in één adem genoemd. In een andere akte gedateerd 11 aug. 1790 lezen we dat het gilde verkoopt „aen en ten behoeve van Wouter Campen wonende alhier te Zoerendoncq een parceel weijland gelegen aen 't Goor. Item een parceel weijland gent. Het Heufken”. Beide zijn Soerendonkse toponiemen. Kennelijk had men dus ook bezittingen in Soerendonk. Op bovenstaande vragen zullen we wel nooit een antwoord krijgen.

Ook de netwerksjerpen waar Jolles gewag van maakt zijn bewaard gebleven en vandaag de dag beschikt ons gilde samen met die van het Sint-Barbaragilde nog over tien netwerksjerpen. Drie van deze sjerpen, stammend uit de 18de eeuw en voorzien van ingevlochten figuren heeft ons gilde in 1991 door mevrouw Coby Reijnders-Baas uit Heemskerk laten restaureren. Zij is een van de weinigen die deze vlechttechniek nog meester is. Kosten f 600,- Een van deze drie sjerpen vertoont een afbeelding van een zeemeermin. Deze is in 1992 drie maanden tentoongesteld geweest in Brussel. (6)

Het koningsschild van Jan Jansen Antonissen uit 1686.

Het koningsschild uit 1727 noemt niet alleen Maarheeze, maar ook Soerendonk en Gastel.

Een van de netwerksjerpen van het Sint-Jorisgilde op een tentoonstelling in het voormalige gemeentehuis te Cranendonck, 1979.

18de en 19de eeuw

We zien dat het Sint-Jorisgilde in de 18de en 19de eeuw een actieve vereniging was. Het had verschillende stukken grond die men deels verhuurde en deels bewerkte, zoals blijkt uit de door Jolles geciteerde aantekeningen. Van de 23 oude koningsschilden zijn er 19 uit de 18de en 19de eeuw en in 1870 had men zelfs een keizer in de persoon van J. v. Otterdijk. Ook werd er op de vogel geschoten, men had hiervoor in 1888 nog een overeenkomst gesloten met molenaar J. Notten die een jaar eerder de molen had laten bouwen.

Ook uit kranten uit die tijd krijgen we nog wat informatie over het gilde. Zo staat er in de Meierijsse Courant van 22 februari 1890 een stukje over Maarheeze dat te denken geeft. Er staat onder meer: *“Een jaar of tien terug bestonden alhier slechts twee zoogenaamde schutterijen (gilden): de oude St. Joris en de jonge St. Barbara. Doch in die welige dagen, waarin het den landman en ambachtsman zoo gunstig ging, moest er meer verzet komen, en eene vereeniging werd opgericht onder de naam van St Joseph. Dit was echter nog niet voldoende. Kinderen gaven het voorbeeld met het zoogenaamde doelschieten, en binnen kort kwam een handboogschuttersgezelschap tot stand onder de titel van „Roos in bloei” dat tegenwoordig flinke schutters telt, getuigen de verschillende gezelschappen, waarmede zij hebben gewedijvert. Beide laatstgenoemde gezelschappen hebben jaarlijks feest, waarbij goed en lekker gesmuld wordt en dat lekker smullen deed den eenvoudigen boer watertanden. Deze wilde*

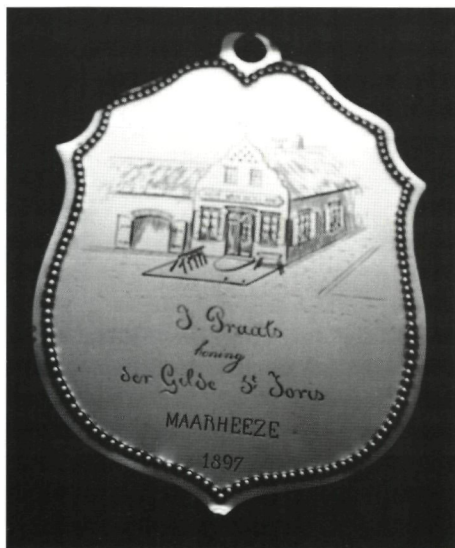
ook wel eens een kluijfe hebben en men richte op eene vereeniging, genaamd „De Biegild” (St. Ambrosius). Met dit alles was men nog niet tevreden; ook werd nog een kruisboogschutters gezelschap gevormd, onder de naam van l' Amicitia, waaraan alleen de jongeren van jaren deelnemen. Voor het overige kan men zijn verzet ook nog nemen in 't Hof van Holland op het biljart. Al is dit daar nauwelijks een paar jaar geplaatst, flinke spelers treft men er aan en het is er altoos druk.” (7)

Duidelijk is dat de gilden danig concurrentie kregen. De twee gilden waren niet meer de enige verenigingen in het dorp. Is dit de reden dat de activiteiten van vooral het Sint-Jorisgilde minder werden? Uitgaande van de koningsschilden werd in 1906 voor de laatste keer het koningschieten gehouden.

In 1895 vierde J. van Otterdijk zijn 25-jarig keizerschap De Meierijsche Courant van 1 juni 1895 geeft hiervan het volgende verslag: “Dinsdag was het den ganschen dag feest. De heer van Otterdijk vierde zijn 25-jarig keizerschap van de gilde van St. Joris. Des morgens om 8 uren werd Z. M. afgehaald door de gilden van St. Joris en St. Barbara en toog men onder trommelslag kerkwaarts, alwaar eene plechtige dienst gehouden werd. Na het eindigen van de H. Mis werd Z. M. door beide gilden huiswaarts geleid, terwijl een „driewerf lang leve de keizer!” uit de menigte opging. Beide gilden trokken zich daarna in hunne lokalen terug en werden onthaald op verversingen en sigaren. Des namiddags om 4 uren was de bijeenkomst weer bepaald. Men genoot een zeer gul onthaal. Tegen de avond werd Z. M. weer door beide gilden naar huis begeleid, alwaar door de aanwezigen nogmaals een donderend

Het keizersschild van J. van Otterdijk, eigenaar van de standaardmolen tussen Maarheeze en Soerendonk, 1870.

Café-hotel Hof van Holland op het koningsschild van eigenaar J. Praats uit 1897.

„lang leve de keizer” werd aangeheven. Er heerschte den ganschen dag eene gepaste vroolijkheid en een ieder keerde zeer voldaan en tevreden huiswaarts. Aan den keizer zij onze dank gebracht voor het feest aan de gildebroeders gegeven.

Vrouwen en het gilde: de ‘wiéverschut’

We komen de gilden weer tegen in dezelfde krant als deze op 11 juli 1896 het volgende verslag geeft over Maarheeze-kermis: *“De verdere kermisdagen zijn goed afgelopen en deze bepalen zich meer tot het teren der gilden van St. Joris en St. Barbara. Een oud gebruik heeft de kermis alhier nog achtergelaten en bestaat in een zoogenaamde nakermis voor de vrouwen. Elke vrouw of meisje, wier man of huisgenoot gildebroeder is, wordt op een namiddag in het schuts lokaal onthaald op bier en 3 mastellen. En hoe het er dan toegaat, wanneer die luidjes zoo wat in de muts beginnen te krijgen, behoeft niet verder verduidelijkt te worden en zal de lezer gemakkelijk kunnen begrijpen.”*

Ook Peter Norbertus Panken, onderwijzer in Bergeijk die leefde van 1819 tot 1904 en zijn hele leven een dagboek heeft bijgehouden en allerlei wetenswaardigheden opschreef, o.a. ook over de gilden van Kempenland, maakt melding van wat hier in de dorpsmond de “wiéverschut” werd genoemd. Hij schrijft over Maarheeze het volgende: *“Er bestaan twee gilden namelijk die van St. Joris en van St. Barbara. Die van St. Joris schieten om de drie jaren naar den papegaai. Jaarlijks teeren de mannelijke en vrouwelijke leden afzonderlijk. Het dansen zooals zulks door de volwassen jeugd van ouds in dorpsherbergen geschiedde tijdens de kermis, is afgeschaft, zoo mede het dansen bij het teeren der gilden door de mannelijke en vrouwelijke leden onder elkander. Nog heeft de kermis een zeer oud gebruik achtergelaten dat bestaat in eene nakermis voor de vrouwen. Elke vrouw of jonge dochter wier man of huisgenoot gildebroeder is wordt in het schutslokaal onthaald op bier en drie mastellen. Hierbij gaat het er gewoonlijk zeer vrolijk en rumoerig toe.”* (8)

Ook een aantekening uit 1887 uit de administratie van het Sint-Barbaragilde maakt melding van de vrouwentractatie met de kermis. Er staat dan:

“Kermis 1887 in kas 14,06

Voor de vrouwen er af 3,67

Restant 10,39”

Voor f 3,67 waren de vrouwen weer een jaar zoet.

De 20ste eeuw

De Meierijsche Courant vertelt ons over nog meer activiteiten van de gilden. Zo lezen we in de krant van 7 september 1901 dat de beide gilden ook acte de présence geven bij gelegenheid van het zilveren ambtsjubileum van burgemeester Schepens. Dit is ook het geval bij de installatie van burgemeester Moons op 20 maart 1906.

Ook in het verslag dat de Meierijsche Courant geeft over de inwijding van de nieuwe kerk op 8 juni 1913 door Mgr. Hofman, plaatsvervangend bisschop van Den Bosch, werden onder nr. 8 in de optocht vermeld: *“de Gilden van St. Joris en St. Barbara met banieren en insignes”*

De zogenaamde 'sikkels' voor vaandrig, kapitein en standaard van het Maarheezer Sint-Jorisgilde.

Bij het inhalen van burgemeester R.H. van Schaik in 1936. Van links naar rechts: Adam Snelders en Driek van Ekert (Sint-Jorisgilde), Hubert van Mierlo (Sint-Barbaragilde), Dorus van Gils en Wout van Ekert (Sint-Jorisgilde).

Hier dient ook vermeld te worden dat het Sint-Jorisgilde voor de aankleding van de nieuwe kerk een beeld heeft geschonken van haar patroonheilige, evenals het gilde Sint-Barbara. De beelden gemaakt door P. Smeets uit Roermond kostten f 90,- per stuk.

En als laatste het bericht uit de Meierijsche Courant van 26 maart 1914, luidende: *“Maarheeze: Maandag 23 Maart j. l. werd er in het café van P. Schoenmakers alhier, eene vergadering gehouden door de leden der Gilde van St. Joris, om te spreken over den aankoop van nieuwe vaandels, sjerpen enz. daar de oude, met den laatsten brand, bij den caféhouder F. v. Ginkel (alwaar de gilde gevestigd is) geheel door het vuur zijn vergaan. De bestuursleden konden het onder elkander niet eens worden. Eenigen waren voor het aanschaffen van een nieuwe uitrusting, de overigen stelden voor de Oude Gilde te veranderen in eene harmonie. Dit laatste voorstel maakte bij vele leden een goede indruk. Dit bewees dat staande de vergadering door velen eene bijdrage werd toegezegd, zelfs een lid sprak borg voor f 250,- (zegge twee honderd vijftig gulden).”*

Bijna was deze vergadering het einde geweest van het gilde Sint-Joris. Gelukkig dat de behoudende krachten het hebben gewonnen. Er werd een nieuw vaandel aangeschaft hetwelk nog in bezit van het gilde is. In 2006 is het bij het textielmuseum

Op weg naar de kerk bij gelegenheid van het gouden huwelijksfeest van Jac. Guns en Drika Corstjens in 1946. Van links naar rechts met piek: Driek van Ekert (Sint-Jorisgilde) en Jan Ceelen (Sint-Barbaragilde), daarachter met vaandels: Fons Winters (Sint-Jorisgilde) en Frans van Mierlo (Sint-Barbaragilde).

in Tilburg gerestaureerd door een Belgische restaurateur. Kosten € 650,-. Het zou leuk zijn te weten wat het indertijd heeft gekost. Ook in 1924 bij het inhalen van burgemeester Klardie was het Sint-Jorisgilde nog present, onder andere met hun standaardruiter gehuld in een maliënkolder. Jammer, maar ook dit attribuut is niet bewaard gebleven.

Tot een echte opbloei is het echter niet meer gekomen. Jolles constateert dat het land verkocht is. Dit is gebeurd op 16 mei 1917. Toen werd er op verzoek van Theod. Guns (kapitein), Jozef de Regter (koning), Gerard de Regter en Jan Cox (dekenen), samen uitmakend het bestuur van het gilde Sint-Joris, des avonds om zes uur ten herberge van Frans van Ginkel te Maarheeze een openbare verkoop gehouden van vier percelen gildegroond, geleid door notaris Nieuwenhuis uit Budel. De vier percelen gelegen langs de Drie Eikenstraat, de Sneppendijk en de Braakakkers waren samen groot 96 are en 80 centiare en brachten gezamenlijk f 612,- op. In 1917 is dus Jozef de Regter koning, hoewel het laatste koningsschild, van M. Cardinaal, dateert uit 1906 en Jolles schrijft: "*Sinds de geweren zijn ingeleverd in oorlogstijd (= Eerste Wereldoorlog), heeft men niet meer geschoten*". Dan is er nog een foto, gemaakt bij het inhalen van burgemeester van Schaik in sept. 1936 met daarop enkele leden van het Sint-Jorisgilde, o. a. Driek en Wout van Ekert en Adam Snelders. Als in 1946 Jac Guns en Drika Corstjens hun 50-jarig huwelijksfeest vieren werden ze door

Het oude vaandel van het Sint-Jorisgilde op de tentoonstelling van 1979.

verschillende verenigingen naar de kerk begeleid o.a. ook door de beide gilden. Op foto's hiervan gemaakt zien we van het Sint-Jorisgilde Driekske van Ekert met de kapiteinspiek, Fons Winters als vaandeldrager en Wout van Ekert als zilverdrager. Op de betreffende foto zien we dat zowel de kapitein van het Sint-Jorisgilde als die van het gilde Sint-Barbara hun piek versierd hebben met een toef bloemen. Ook op twee circa 100 jaar oude foto's, waarop het gilde Sint-Barbara onder de schutsboom bij café 't Haasje, zien we aan de piek van de kapitein zo'n zelfde versiering. Pas lid van het gilde, hebben we indertijd aan oude leden al gevraagd naar het waarom en naar de oorsprong van dit gebruik. Waarbij men ons vertelde dat dit gebruikelijk was bij een feestelijke aangelegenheid. We hebben nooit gehoord dat dit ook bij andere gilden gebruikelijk was en ook hebben we er nooit foto's van gezien. Totdat we enkele jaren geleden vakantiefoto's bekeken, gemaakt in het Oostenrijkse plaatsje Ötz, waarop ook afgebeeld een plaatselijk gilde, met aan de piek van de kapitein, jawel, een boeket bloemen. Misschien moeten we deze traditie weer in ere herstellen. Na de deelname aan genoemd huwelijksfeest zijn ons geen activiteiten van het Sint-Jorisgilde bekend tot zij in 1959 aanschuiven bij de fusiebesprekingen met het Sint-Barbaragilde en in datzelfde jaar opgaan in het Sint-Joris en Barbaragilde. Van hun vroegere bezittingen is dan nog f 107,77 over.

(Wordt vervolgd)

Noten

1. De eindredactie en noten zijn verzorgd door de redactie van de Aa-kroniek. Na Jolles is een recenter overzicht verschenen in: H. Jaspers, *De gilden in het land van Cranendonck* (Budel 1981).
2. A.M. Koldewey (eindred.), *Zilver uit 's-Hertogenbosch. Van Bourgondisch tot Biedermeier* (cat. Noordbrabants Museum) ('s-Hertogenbosch 1985), 168, 176.
3. S. H. Winkelmolen, *Budel en Cranendonck voorheen en thans* (Budel 1961, tweede druk 1977) Hoofdstuk VI, par. 11c.
4. J.A. Jolles, *De Schuttersgilden en Schutterijen van Noord-Brabant. Overzicht van hetgeen nog bestaat, deel II M-Z* ('s-Hertogenbosch 1934), 13-17 (inclusief Soerendonk).
5. Regionaal Historisch Centrum (RHC) Eindhoven, Rechterlijk Archief Maarheeze, inv. nr. 24, folio 11, akte d.d. 9 april 1714. Zie ook mijn typoscript 'Handel en wandel van de Maarheezer gilden St. Joris en St. Barbara door de eeuwen heen', aanwezig in het gildearchief.
6. Zie J.M. Oomen en E.A.G. Reker, *Vlechtwerksjerp van de Noordbrabantse schuttersgilden* (Eindhoven 1991).
7. Voor deze en de volgende krantenberichten zie: RHC Eindhoven.
8. Manuscripten Panken waarin Maarheeze voorkomt: II *De oude Gilden in Noordbrabant, vooral in Kempenland*, 1901, 23 en 41 en III *Notities gilden*, 156; particuliere collectie, Bergeijk, kopie Eicha Museum Bergeijk. Met dank aan Johan H.C. Biemans te Bergeijk voor de verstrekte inlichtingen. Panken heeft behalve zijn (enige jaren geleden door Meurkens gepubliceerde) dagboeken ook enige manuscripten nagelaten over de gilden. In 1901 heeft hij een compilatie van zijn geschriften samengesteld, waaruit ook dit citaat afkomstig is. Het dateert dus van vóór die tijd, vermoedelijk uit het einde van de negentiende eeuw.

Waar de 19de-eeuwse Van Winkels woonden en werkten: aan de Budelse Markt en in de kerk. Detail van een prentbriefkaart uit circa 1912. (deze en de overige afbeeldingen zijn, tenzij anders vermeld, afkomstig uit de collectie van J. Biemans, 's-Hertogenbosch).

GENEALOGIE VAN WINKEL TE BUDEL (III)

door Jan van Winkel

De familienaam Van Winkel heeft in Budel nog een bekende klank. Met name de vroegere huis- en kunstschilder Hub. van Winkel, maar ook de nog bestaande en wijd en zijd bekende confectiefabriek Van Winkel Fashion, opgericht door Sjef van Winkel, dragen daartoe bij. De familie is echter afkomstig uit Weert en omgeving. Dat blijkt uit gegevens die oud-Budelnaar Jan van Winkel, thans woonachtig in Sterksel, verzamelde. In dit nummer vervolgen wij zijn verhaal (1).

De 19de-eeuwse generaties

Het is mijn gewoonte bij de voorbereiding van een volgend hoofdstuk van de genealogie nog even de voorafgaande artikelen door te lezen. Daarbij viel mij in de tweede bijdrage (Aa-kroniek 2013 nr. 1) op dat we gesproken hebben over Petrus Francis van Winckel die rond 1715 van Weert naar Budel trok met een aantal *volwassen* kinderen. Dat is iets teveel van het goede, want deze Petrus Francis kreeg met zijn echtgenote 8 kinderen van wie er 3 nog in Weert jong overleden. Zoon Everardus was bij aankomst in Budel pas 12 jaar, zijn jongere broer Servatius en zus Maria Anna trokken later van Budel naar Hamont, terwijl jongste broer Nicolaus vrijgezel bleef evenals de jongste zus Maria Catharina. Deze laatste werd overigens in Maarheeze geboren en gedoopt (tijdens de tocht naar Budel? wie zal het zeggen?).

Wij kennen intussen allen wel het droevig overlijden van Everardus na het duel en het feit dat er een 2-jarig zoontje Jan overbleef. Eigenlijk scheelde het maar weinig of deze genealogie zou nooit bestaan hebben! En toen bedacht ik dat *een generatie verder* iets soortgelijks te zien was en nog een *generatie verder alweer*. Telkens bleef er maar één Van Winckel in Budel over en hoe zou het toch komen dat die *vele anderen bijna allemaal uit die plaats verdwenen*, iets dat je zelfs in de 20ste eeuw ook weer zult zien. *En hoeveel gingen er niet naar Den Bosch!* Deze drie dingen gaan we op weg naar de 19e eeuwse van Winkels, die in deze aflevering centraal staan, eens in de gaten houden.

In genoemde aflevering van de genealogie in bovengenoemde Aa-kroniek hebt u gezien dat die tweejarige Jan een vlug ventje was, als 17-jarige al landmeter, als 20-jarige echtgenoot, dan brouwer en caféhouder en een stoet van elf kinderen. Daarvan bleef alleen de tweede zoon, ook Jan geheten in Budel en werd landmeter net als zijn vader, vier dochters gingen naar Den Bosch. Het huwelijk van deze Jan werd gezegend met twee zoons en twee dochters. Daarvan verhuisde de oudste zoon Jan naar Hamont en werd vader van 13 kinderen, verhuisden de twee dochters naar -uiteraard- Den Bosch en weer bleef er slechts één Van Winkel in Budel over, zoon Gerardus.

Of Gerardus gedacht heeft: dat zal mij niet gebeuren!, zal eeuwig onbekend blijven, maar in de stamboom prijken de namen van 18 kinderen: acht uit zijn eerste huwelijk en tien uit zijn tweede huwelijk. Ook hij verbleef enige tijd in Den Bosch en werd na zijn opleiding aldaar Rijksontvanger der Belastingen in Bladel en dit kennelijk op jonge leeftijd want hij keerde op 23-jarige leeftijd naar zijn geboortedorp terug en trad voor de eerste keer in het huwelijk. We vervolgen daarom de stamboom met hem, als vertegenwoordiger van de achtste generatie:

VIII.2 **Gerardus van WINKEL**, rijksontvanger/caféhouder/kaarsenmaker/organist/violist, gedoopt op 13-12-1782 te Budel, overleden op 16-01-1847 te Budel op 64-jarige leeftijd.

Gehuwd (1) op 23-jarige leeftijd op 10-08-1806 te Budel met Ida ROOIJMANS, 27 jaar oud, geboren op 12-01-1779 te Hamont (B.), overleden op 21-02-1819 te Budel op 40-jarige leeftijd, dochter van Petrus Joannes ROYMANS en Elisabeth JANSSEN.

Gehuwd (2) op 36-jarige leeftijd op 20-06-1819 te Budel met Joanna Maria MEULENHOF (Maria), 28 jaar oud, herbergierster, gedoopt op 25-12-1790 te Budel, overleden op 27-03-1867 te Budel op 76-jarige leeftijd, dochter van Jan MEULENHOF, landbouwer, en Allegonda DAANS, landbouwster.

Uit het eerste huwelijk:

1. Johanna Elisabeth van WINKEL, geboren op 07-10-1807 te Budel, overleden op 13-06-1880 te Budel op 72-jarige leeftijd.
Gehuwd op 30-jarige leeftijd op 02-06-1838 te Budel met Bartholomeus Roothans, 32 jaar oud, koopman/winkelier, geboren op 20-12-1805 te Dommelen, overleden op 24-02-1883 te Budel op 77-jarige leeftijd, zoon van Godefridus Roothans, koopman, en Catharina de Wit.
2. Joannes Hendricus van WINKEL, geboren op 13-04-1809 te Budel, brouwer, overleden op 02-10-1841 te Budel op 32-jarige leeftijd.
Gehuwd op 29-jarige leeftijd op 08-09-1838 te Budel met Allegonda Meulenhof, 33 jaar oud, landbouwster, geboren op 10-04-1805 te Budel,

BID VOOR DE ZIEL VAN ZALIGER
GERARDUS VAN WINKEL,
ONTVANGER DER DIRECTE BELASTINGEN,
IN- EN UITGAANDE REGTEN EN ACCIJSSEN,
IN HET 42.ste JAAR ZIJNER BEDIENINGEN,
na voorzien te zijn van de H. H. Sacramenten, overleden te BUDEL, den 16
Januarij 1847, in den ouderdom van
64 jaren 1 maand en 3 dagen.

*Wij allen sterven, en ons leven loopt
voorbij, gelijk de wateren eener rivier,
die nooit wederkeeren.*

*Uit geheel zijn hart, zong hij den lof
des Heeren, en bragt veel luister toe, aan
de godsdienstige plegtigheden, tot het einde
zijns levens.*

*O God! wees mij hierom gedachtig, en
ontferm U mijner.*
(Kinderen:) *weest eensgezind, hebbende
dezelfde liefde, eendragt en hetzelfde gevoelen;
vervuult mijne blijdschap, volhardt in
het gebed en bidt voor mij.*

GEBED.

*Wij bidden en smeeken U, o Heer Jesus!
wees de ziel van uwen dienaar genadig
opdat hij voor de wereld gestorven, in
eeuwigheid voor U leve.*
Hij ruste in vrede. Amen.

WEERT, BIJ J. M. H. SMEETS, DRUKKER EN BINDER

*Bidprentje van Gerardus van Winkel (1782-1847)
(collectie Heemkundekring, Budel).*

overleden op 07-12-1885 te Budel op 80-jarige leeftijd, dochter van Jan MEULENHOF, landbouwer, en Allegonda DAANS, landbouwster.

3. Antonia Catharina van WINKEL, geboren op 31-08-1810 te Budel. Gehuwd met Cornelius SMULDERS.

4. Willem van WINKEL, geboren op 15-01-1812 te Budel, bakker, overleden op 11-06-1861 te Budel op 49-jarige leeftijd.

Gehuwd op 29-jarige leeftijd op 15-05-1841 te Budel met Geertruida LATOUR, 26 jaar oud, particulierster, geboren op 16-04-1815 te Budel, overleden op 11-09-1856 te Budel op 41-jarige leeftijd, dochter van Philip Jacobus LATOUR, bouwman, en Johanna Maria de LEIJER.

5. Gerard Laurens van WINKEL, geboren op 09-08-1813 te Budel, commies; verhuisde 12-09-1852 naar Bakel, in 1857 naar Grivegneë bij Luik.

Gehuwd op 24-jarige leeftijd op 03-02-1838 te Vlierden met Lucia SLITS, 25 jaar oud, geboren op 19-09-1812 te Bakel en Milheeze, overleden op 23-05-1852 te Bladel op 39-jarige leeftijd (moeder en kind overlijden in kraambed) dochter van Adam SLITS en Francisca van de POEL.

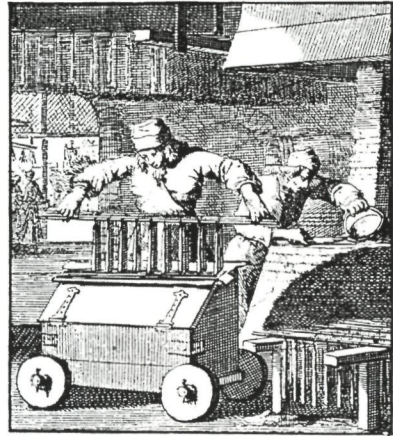
6. Antonius van WINKEL, geboren op 12-05-1815 te Budel (tweeling met volgende), overleden op 01-11-1875 te Uden op 60-jarige leeftijd.

Gehuwd op 24-jarige leeftijd op 28-11-1839 te Oirschot met Maria Elisabeth LATOUR, 27 jaar oud, geboren op 19-01-1812 te Oirschot, overleden op 07-11-1883 te Overpelt op 71-jarige leeftijd, dochter van Karel LATOUR en Wilhelmina STERKEN.

7. Leonardus van WINKEL, geboren op 12-05-1815 te Budel (tweeling met voorgaande), jong overleden.

8. Johannes Jacobus van WINKEL, geboren op 11-01-1817 te Budel, overleden op 18-06-1818 te Budel op 1-jarige leeftijd.

*De Kaarsemaker.
Verliest het minst, Om groote winst.*

*Terwyl het vuur de Kaars verteerd,
Soo word het huis met licht vereerd;
Dat was het doelwit in het maaken:
d'Aardse mens van vlees en bloed,
God wil het Licht uit uw Gemoed,
Door's lichaams sterven en versaaken.*

De kaarsenmaker, gravure van Jan en Caspar Luyken (circa 1690).

Uit het tweede huwelijk:

9. Ida Hendrica van WINKEL, geboren op 16-08-1820 te Budel, overleden op 21-06-1898 te Budel op 77-jarige leeftijd.
Gehuwd op 50-jarige leeftijd op 27-07-1871 te Budel met Peeter Johannes JONKERS, 52 jaar oud, gepensioneerd landmeter, geboren op 28-07-1818 te Waalre, overleden op 24-07-1890 te Budel op 71-jarige leeftijd, zoon van Jan Babtist JONKERS en Catrina BEIJNEN.
10. Allegonda van WINKEL, geboren op 07-09-1821 te Budel, overleden op 23-04-1824 te Budel op 2-jarige leeftijd.
11. Henrica van WINKEL, particuliere, geboren op 17-07-1823 te Budel, overleden op 21-05-1856 te Budel op 32-jarige leeftijd.
Gehuwd op 27-jarige leeftijd op 30-07-1850 te Budel met Hendrikus Wilhelmus BOELAARS (Hendrik), 35 jaar oud, koopman, geboren op 17-04-1815 te Budel, overleden op 04-07-1867 te Budel op 52-jarige leeftijd, zoon van Adam BOELAARS (Boelaers), koopman, en Catharina BALLINGS.
12. Allegonda van WINKEL, geboren op 09-02-1826 te Budel, overleden op 12-10-1904 te Bree (B.) op 78-jarige leeftijd.
Gehuwd op 28-jarige leeftijd op 01-05-1854 te Budel met Johannes Godefridus ROTHANS, 24 jaar oud, geboren op 14-02-1830 te Dommelen, overleden op 13-08-1898 te Bree (B.) op 68-jarige leeftijd, zoon van Bartholomeus ROTHANS, koopman/winkelier, en Hendrina van HAM.
13. Maria Theresia van WINKEL, geboren op 11-10-1827 te Budel, overleden op 23-01-1891 te Budel op 63-jarige leeftijd.
Gehuwd met Jan Renier ROIJMANS, molenaar, geboren op 30-11-1821 te Hamont B.), overleden op 27-06-1894 te Budel op 72-jarige leeftijd, zoon van Jan Mathijs ROIJMANS en Joanna MURKENS.
14. Joannes Ludovicus (Louis) van WINKEL, geboren op 07-06-1829 te Budel, gemeente-ontvanger/postmeester/organist/dirigent/oprichter fanfare 'Mutua Fides', overleden op 17-12-1904 te Budel op 75-jarige leeftijd.
Gehuwd op 29-jarige leeftijd op 26-02-1859 te Budel met Josephina Gerardina Rosalia Maria van ERP, 29 jaar oud, geboren op 09-12-1829 te Maastricht, overleden op 07-11-1911 te Budel op 81-jarige leeftijd, dochter van Johannes Antonius van ERP en Maria Elisabeth GOIJARTS.
15. Arnoldus Leonardus (Leonardus) van WINKEL, molenaar te Overpelt, geboren op 08-04-1831 te Budel, overleden op 22-02-1905 te Overpelt (B.) op 73-jarige leeftijd.
Gehuwd (1) op 30-jarige leeftijd op 10-05-1861 te Overpelt met Joanna Elisabeth SEVENS, 29 jaar oud, geboren op 26-06-1831 te Overpelt, overleden op 08-07-1870 te Overpelt op 39-jarige leeftijd.
Gehuwd (2) op 40-jarige leeftijd op 03-06-1871 te Hamont met Maria Catharina BALLINGS, 41 jaar oud, geboren op 04-04-1830 te Hamont (B.), overleden op 14-12-1914 te Overpelt(B.) op 84-jarige leeftijd.

Gezicht in de Kerkstraat vanaf de Markt. Uiterst links het huis van Gerardus van Winkel (1782-1847), later van zijn zoon Francis (1833-1910). Op deze prentbriefkaart uit ca. 1925 het café van Catharina Peerlings-Geven.

16. **Francis van WINKEL**, geboren op 26-02-1833 te Budel. (zie hierna IX).
17. Johanna Christina van WINKEL, geboren op 24-07-1835 te Budel, overleden op 29-11-1903 te Budel op 68-jarige leeftijd.
Gehuwd op 33-jarige leeftijd op 16-01-1869 te Budel met Adrianus RAS, 37 jaar oud, kuiper, geboren op 19-06-1831 te Budel, overleden op 01-05-1906 te Budel op 74-jarige leeftijd, zoon van Petrus RAS, kuiper, en Elisabeth van ENGELEN.
18. Joanna Maria Gertrudis van WINKEL, geboren op 21-07-1837 te Budel, overleden op 09-04-1916 te Budel op 78-jarige leeftijd.
Gehuwd op 31-jarige leeftijd op 17-04-1869 te Budel met Johannes RUTTEN, 30 jaar oud, oliemolenaar, geboren op 26-12-1838 te Budel, overleden op 19-08-1895 te Budel op 56-jarige leeftijd, zoon van Jan RUTTEN, olieslager, en Maria Catharina KUPPENS.

Gerardus bewoonde het huis aan de Markt, kadastraal bekend F 554 aan de zijde van het Schepenhuis naar de Kerkstraat. In augustus 1839 tekenden zijn kinderen bezwaar aan tegen een belastingaanslag van 10 gulden. Zij bestierden toen een grote boerderij, een winkel en herberg, een waskaarsenmakerij en een postbestellerij. Na de dood van Gerardus in 1847 bleek dat hij tot grote welstand was gekomen. Zijn talrijke kinderen deelden de erfenis die toen een totale waarde had van 13.040 gulden, waaronder 2.766 gulden aan contanten (2).

De Markt in Budel op een prentbriefkaart van rond 1907. Links de woning met postkantoor van Gerard van Winkel ('Graad de postmeester', 1860-1945).

Drie zoons uit het eerste huwelijk overleden op jeugdige leeftijd en één zoon - Willem- kreeg in Budel nageslacht. Van diens vier zoons overleden er twee zeer jong, bleef er een vrijgezel en verhuisde er een naar- daar zijn we- Den Bosch om daar stamvader van de Bossche Van Winkels te worden. Gerardus' zoons Gerard Laurens en Antonius werden na een verblijf in Den Bosch beiden Rijksontvanger der Belastingen (zie hierna).

Uit het tweede huwelijk van Gerardus kwamen tien kinderen voort. Van de zeven dochters overleed er een op 2-jarige leeftijd en een als 32-jarige in het kraambed. Van de drie zoons vertrok Arnoldus Leonardus naar Overpelt . Hij werd daar molenaar en de stamvader van een talrijk nageslacht (3). In Budel bleven wonen: Joannes Ludovicus en Francis.

De eerste, Ludovicus, meestal Louis genoemd, was in 1857 de oprichter van de eerste Budelse fanfare 'Mutua Fides', en was vader van drie zoons, waarvan er een- Antonius- kinderloos bleef, een -Joseph- verhuisde naar...Den Bosch (4). Zijn doodsprentje noemt hem een zacht vredelievende man, maar ik weet dat hij wel de kost verdiende als winkelier in jachtgeweren. De eerstgeborene Gerard, in Budel wel 'Graad de postmeester' genoemd, bleef in zijn dorp wonen en kreeg uit zijn huwelijk met achternicht Marie Aldegonda Essers elf kinderen. Van de vier zoons verhuisde er een naar Den Haag, een naar Eindhoven, overleed er een op 1-jarige leeftijd en bleef zoon Louis Antoon, meer bekend als 'Louske de slachter', in Budel. Echter diens twee zoons en twee dochters verlieten Budel in de twintigste eeuw.

Vlakbij zijn stamhuis (links) poseert als tweede van rechts bakker Gerardus Johannes (Graad) van Winkel (1868-1941).

Na het overlijden van Gerard's tweede echtgenote, Johanna Maria Meulenhof, in 1867 werd de boedel bij notaris Gijsbertus de Bie in Budel verdeeld. Op dat moment waren nog negen kinderen in leven. Kavel twee viel ten deel aan Francis van Winkel en omvatte onder meer de aan de Markt gelegen kadastrale percelen F 553, 554 en 549 met daarop een huis, een schuur en twee tuinen (5). **Francis** was dus de enige zoon, wiens kinderen in Budel bleven en waarvan weer kinderen en kleinkinderen de huidige Buulse Van Winkels zijn, waarbij aantekening dat ze natuurlijk niet allemaal daar nog wonen. In schema:

IX.16 Francis van WINKEL, herbergier, geboren op 26-02-1833 te Budel, overleden op 21-07-1910 te Budel op 77-jarige leeftijd.

Gehuwd (1) op 34-jarige leeftijd op 20-05-1867 te Budel met Josina RUTTEN, 32 jaar oud, landbouwster, geboren op 30-12-1834 te Budel, overleden op 11-04-1901 te Budel op 66-jarige leeftijd, dochter van Jan RUTTEN, olieslager, en Maria Catharina KUPPENS.

Gehuwd (2) op 71-jarige leeftijd op 17-05-1904 te Budel met Louisa BLOEMEN, 38 jaar oud, geboren op 05-03-1866 te Budel, overleden op 05-06-1927 te Hamont (B.) op 61-jarige leeftijd, dochter van Arnoldus BLOEMEN, koperslager, en Joanna Maria van CRANENBROEK, landbouwster.

Uit het eerste huwelijk:

1. Gerardus Johannes van WINKEL, bakker, geboren op 13-04-1868 te Budel, overleden op 14-12-1941 te Budel op 73-jarige leeftijd.
Gehuwd (1) op 28-jarige leeftijd op 20-10-1896 te Budel met Dorothea Maria LENDERS, 24 jaar oud, geboren op 04-07-1872 te Budel, overleden op 09-03-1915 te Budel op 42-jarige leeftijd, dochter van Petrus Jacobus LENDERS, koopman, en Maria Christina BOELAARS.
Gehuwd (2) op 52-jarige leeftijd op 17-08-1920 te Budel met Petronella (Nel) MARTENS, 30 jaar oud, geboren op 30-05-1890 te Soerendonk, overleden op 22-08-1972 te Weert-ziekenhuis op 82-jarige leeftijd, begraven op 24-08-1972 te Budel, dochter van Peter Johannus MARTENS, landbouwer, en Antonetta STAALS.
2. Dochter van WINKEL, geboren op 12-05-1869 te Budel, overleden op 12-05-1869 te Budel, 0 dagen oud.
3. Johannes Ludovicus van WINKEL, geboren op 06-07-1870 te Budel, overleden op 01-11-1870 te Budel, 118 dagen oud.
4. Maria Catharina van WINKEL, geboren op 02-09-1871 te Budel, overleden op 22-02-1960 te Budel op 88-jarige leeftijd, begraven te Budel-Dorplein.
Gehuwd op 27-jarige leeftijd op 30-05-1899 te Budel met Gerardus Johannes Josephus VERHEIJDEN, 21 jaar oud, fabrieksarbeider, geboren op 27-03-1878 te Budel, overleden op 08-07-1972 te Budel op 94-jarige leeftijd, begraven op 11-07-1972 te Budel-Dorplein, zoon van Joannes VERHEIJDEN, bakker, en Maria Gertrudis van der VOORT.
5. Johannes Antonius van WINKEL, geboren op 30-04-1873 te Budel, overleden op 22-09-1873 te Budel, 145 dagen oud.
6. Zoon van WINKEL, geboren op 23-10-1875 te Budel, overleden op 23-10-1875 te Budel, 0 dagen oud.
7. **Johannes Antonius (Sjang) van WINKEL**, geboren op 11-01-1877 te Budel. (zie XI).

Francis werd in zijn huwelijk met Josina Rutten vader van zeven kinderen waarvan er vier nog voor hun eerste verjaardag overleden. In leven bleven het oudste kind Gerardus Antonius ('Graad de bakker'), die uit zijn twee huwelijken vijftien kinderen telde, waarvan de eerste twee nog net in de negentiende eeuw werden geboren. Dan volgde dochter Maria Catharina die met Gerardus Verheijden uit Dorplein trouwde en haar talrijke nageslacht alle in de 20ste eeuw ter wereld bracht. Het laatste kind van genoemde zeven van Francis en Josina Rutten was Johannes Antonius (Sjang) van Winkel, mijn opa dus, wiens dertien kinderen alle het levenslicht zagen in de twintigste eeuw.

Muziek

Vanaf het begin van de genealogie lijkt er al sprake van een zekere aanleg voor muziek in de familie. In de kerkmuziek van Weert in de 17de en 18de eeuw en die

van Thorn in de 18de eeuw speelden de Van Winkels, vooral als organisten van de respectievelijke kerken ter plaatse, een belangrijke rol.

De bovengenoemde Gerardus van Winkel (1782-1842) met zijn 18 kinderen was vanaf ongeveer 1800 de voorzanger en leider van het Buulse kerkkoor. Voordat er een orgel kwam, begeleidde hij de volkszang met een viool, later werd hij organist. Hij benutte de zangkwaliteiten van zijn zoons terdege en had hierover discussies met de opeenvolgende pastoors. Bekend is dat zoon Arnoldus Leonard (1831-1905), reeds wonende in Overpelt, 's zondags naar Budel bleef komen om de mis te zingen. Maar behalve koorzanger was hij ook een verdienstelijk lid van Mutua Fides. Uit de beginjaren van deze Budelse fanfare is nog een aardige anecdoten bewaard:

"19-02-1858: Op de Markt gaf een Budels muziekgezelschap een openbare uitvoering waarvan veel Budelnaren genoten. Een van die uitvoerders was Leonardus van Winkel. Bijna in extase ging hij volledig op in die prachtige muziek, maar werd wreed gestoord doordat Hendrikus, de 15-jarige zoon van bakker Van der Voort, de feestvreugde meende te verhogen door zo hard hij kon, en zeer vals, mee te zingen. Verbolgen rende Leonardus van Winkel op die knaap af en gaf hem duidelijk hoorbaar enige rake klappen, zodat het ongewenste gebrul ophield. Zijn vader diende een klacht in, hetgeen de burgemeester krachtig afkeurde." (6).

De dochter van Arnoldus Leonard, Hendrika, trouwde met Hendrik Bernaerts, ook uit een muziekmilieu afkomstig. Hun priesterzoon Leo Bernaerts was leraar muziek, zangkoördirigent en de grondlegger van het Gregoriaans réveil in Belgisch en Nederlands Limburg. Uit zijn tweede huwelijk had Arnoldus nog een zoon Michiel, cornettist bij de eerste Hamontse Fanfare. Arnoldus' broer Willem van Winkel (1812-1861) was koorzanger en ook de basstem van broer Francis van Winkel (1833-1910) was bekend, niet alleen uit de kerk maar ook van feesten en partijen. Genoemde Willem overleed zoals u ziet reeds op 49-jarige leeftijd. Diens zoon Gerardus Jacobus (1848-1912) was maar liefst 52 jaar koorzanger in Budel. Hij was overigens vrijgezel. Geen wonder wanneer hij al die tijd in de kerk was, zonder die voor het zingen te verlaten....

De meest opmerkelijke zoon van Gerardus op muzikaal gebied was echter zonder twijfel Joannes Ludovicus van Winkel (1829-1904), kortweg Louis genoemd, die reeds jong in het Buulse kerkkoor zong en daar na het overlijden van zijn vader Gerardus in 1847 ook de leiding over kreeg. Hij was toen 17 jaar en zou pas vast benoemd worden als hij het orgel kon bespelen. En dat deed hij na één jaar, en hield dat vol tot 1898. In 1857 richtte hij de Fanfare Mutua Fides op, waarbij hij kon rekenen op vele broers en neven en op zijn drie muzikale zoons. De oudste daarvan was Gerardus (1860-1945), in Budel vaak 'Graad de postmeester' genoemd. Hij werd in 1890 de opvolger van zijn vader als dirigent en leerde zichzelf pianospelen. In de muziekwereld van nu zou dit een soort oproer betekenen. Zijn broer Joseph (1867-1959) speelde virtuoos op de cornet en ook de andere broer Antonius (1862-1945) was zeer bekwaam en kon als onderwijzer leerlingen voor de muziek interesseren. Of ronselen!

Broer Francis van Winkel noemde ik reeds als baszanger. Zijn twee zoons Gerardus 'Graad de bakker' (1868-1941) en Joannes ('Sjang') (1877-1958) waren fanatieke

De oude kerk van Budel, waar diverse Van Winkels jarenlang als koorzanger of organist actief waren. Opname uit 1902, kort voor de sloop van de toren (collectie Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, Amersfoort).

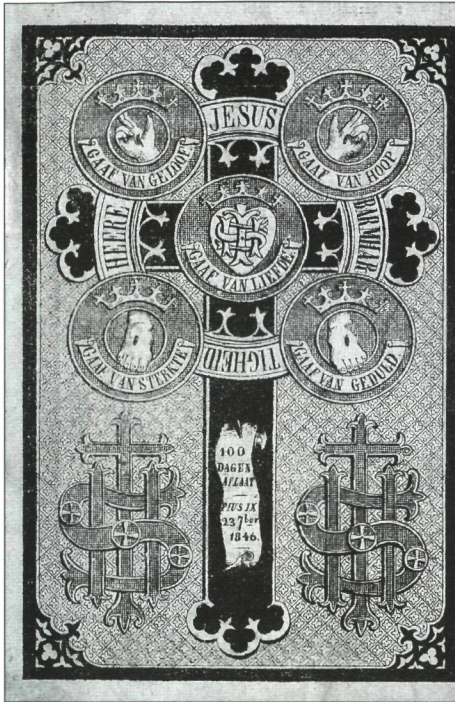
leden van Mutua Fides. Beiden raakten na de volgens hen afgedwongen fusie met de Volharding geen instrument meer aan. Toch werden enkele zonen van Graad muzikant en een van de zonen van dochter Lieske professioneel organist. Een andere zoon is eerste hoboïst van het Limburgs Symfonie Orkest en docent aan het Maastrichtse conservatorium. Het is van zoon Sjef dat ik gedurende zes weken les op de sopraansax kreeg en als autodidact me zelf verder ontwikkelde tot ik zelf vaststelde dat mijn ontwikkeling vastliep en ik noodgedwongen bij een professional les ging nemen en dus moest beginnen met alles af te leren wat ikzelf had uitgevonden. Ik was toen al 47 jaar. Via Sjang erfde zoon Piet (1910-1976) de diepe basstem van zijn opa Francis terwijl twee dochters goede sopranen waren die ellenlange tranentekkende ballades van vele coupletten, ten beste gaven. Van alle kleinkinderen van mijn Opa Sjang ben ik naar ik meen de enige die de muziek heeft doorgezet en intussen 62 jaar in blaasorkesten van de hoogste amateurklasse functioneer. Hoofdzakelijk na mijn 'total make over' als muzikant heb ik een zekere regionale reputatie als solist gehad. Deze wordt nu door mijn zoon en kleinzoon voortgezet, waarbij ik als 82-jarige hard moet werken om het nog bij te sloffen.

Rijksontvangers en postmeesters

Naast de muzikale, meestal hobbymatige activiteiten, oefenden diverse Van Winkels in de negentiende eeuw bijzondere overheidsfuncties uit. Zo ging Antonius van Winkel, geboren in Budel in 1815, een van de achttien kinderen van Gerardus van Winkel, na zijn huwelijk in 1839 in Roosteren wonen, waar hij benoemd was tot Rijksontvanger der Belastingen. Drie van zijn vijf kinderen werden daar geboren. In 1847 verhuisde hij naar het grotere Echt waar nog twee kinderen werden geboren en hij dezelfde functie bekleedde. Dat deed hij ook toen hij in 1857 naar het weer grotere Uden trok, waar hij overleed in 1875. Hij werd ook bekend als de vader van drie priesterzonen.

Maar was hij nu de eerste Van Winkel met zo een aan de publieke zaak verbonden functie? Het antwoord is nee: zijn grootvader Jan van Winckel (1750-1800) was al geadmitteerd landmeter en schepen van Budel; waarbij we nog niet spreken over de functies van diens voorouders in Weert.

Was hij dan wellicht de eerste Rijksontvanger? Ook niet, want zijn vader Gerardus (van die achttien kinderen) was al zes jaar in Bladel met die taak belast voordat hij naar Budel terugkeerde en daar vele jaren diezelfde functie vervulde. En dan was daar ook nog zijn oudere broer Gerard Laurens, van 1813, die trouwde in 1838 in Vlierden met Lucia Slits. En wat staat er in zijn huwelijksakte als beroep? Rijksontvanger! Blijkbaar woonde hij al enige tijd in Soerendonk, nu ook als echtgenoot en al spoedig als vader van de aldaar geboren dochter Ida Francijn Charlotte. In datzelfde jaar trok het gezin naar Vlierden, maar in 1840 is Gerard Laurens reeds Rijksontvanger te Rucphen, Gerard Laurens lijkt beweeglijk van aard want in 1841 is hij doende in Rijsbergen. In West-Brabant verbleef hij evenmin lange tijd, want zijn volgende standplaats, in 1844, is Valkenswaard. We hebben weer rendez-vous met onze Gerard in 1848 in Bergeijk. De volgende en laatste standplaats is Bladel, vanaf december 1851. Maar

Gedenk in uwe gebeden de ziel van zaliger.
den WelEdelen Heer.

ANTOON VAN WINKEL,
gedurende 36 jaren ontvanger van 's Rijks be-
lastingen, geboren te Budel, den 12 Mei
1815, overleden te Uden, voorzien van de
Hh. Sacramenten der stervenden,
den 1 November 1875.

Zooscheidt ons dan de bittere dood! doch Hij
is de Heer dat Hij doe hetgeen aangenaam is in
zijne oogen. I. Reg. XV. 32 III 18.

Gij zult nu wel bedroefd zijn, maar eenmaal
zullen wij elkander wederzien, waar niemand
onze vreugde zal stooren, weent dus niet over mij,
maar werpt al uwe bekommelingen op God,
want Hij is voor U bezorgd, Hij zal de wedu-
we onder zijne bescherming nemen.

Jois. XVI. 22. Luc. XXIII 28. Ps. 145. v. 9.

Gelukkig is hij, die het uur des doods steeds
voor oogen hecht, en zich dagelijks bereidt om te
sterven. Nav. v. Christ. I B 13.

Vaartwel mijne kinderen! mijn pelgrims tocht
is ten einde, de uwe dourt nog voort.

Vergeet toch nimmer de goede raadgevingen,
welke gij van mij ontvangen hebt. weest eens-
gezind en bemint elkander vaartwel en bidt voor
mij. Gelukzalige Christina.

En gij mijn zoon wees mij aan het altaar des
Heeren gedachtig. Aug. Conf. lib. 19 Cap. 2.

Onze Vader — wees gegroet.

R. I. P.

bij F. J. VOSMAN te Uden.

*Beeld- en tekstzijde van het bidprentje van belastingontvanger Antoon van Winkel
(Budel 1815-1875 Uden) (collectie Stichting "Het Uden-archief van Bressers").*

hier slaat het noodlot toe, echtgenote Lucia overlijdt in het kraambed samen met haar levenloos geboren kind en Gerard vertrekt in 1852 met zijn kinderen naar Bakel, ze worden ieder voor zich bij familieleden onder gebracht en opgevoed. Gerard Laurens gaat eind 1854 naar Budel terug en wordt opgevangen in de woning van zijn (stief)-moeder Maria van Winkel-Meulenhof. Eind 1857 aanvaardt hij een functie in een kaarsenfabriek te Grévignee bij Luik. Kaarsenfabriek? Vergeten we niet dat zijn vader Gerardus in Budel onder andere een kaarsenfabriek had! Daar zal hij het vak geleerd hebben. In 1866 komt Gerard Laurens nog een keer naar Nederland terug om het huwelijk van zijn dochter Ida bij te wonen. Sindsdien zijn we zijn spoor bijster. Nog een zoon uit de reeks van achttien kinderen was Johan Ludovicus (Louis) van Winkel. Hij was postmeester, ook wel brievengaarder genoemd, van Budel van 1858 tot 1886 en vanaf 1853 ook gemeenteontvanger, hij was de opvolger van zijn vader Gerardus als koorleider en organist; en wat werd Louis' zoon Gerardus? Wel die was postmeester, gemeenteontvanger, notarisklerk en dirigent! En wat werd zijn neef Sjang van Winkel.....notarisklerk! Maar daarover meer in de volgende aflevering...

(Wordt vervolgd)

Noten

1. De eerdere afleveringen verschenen in *Aa-kroniek* 31 (2012) 4 (december), 179-185 en 32 (2013) 1 (maart) 3-7.
2. Jan Bakens, *'t Is crimineel* (Deurne 1996), 26-33 ('Een geheimzinnig duel'), aldaar 32-33.
3. Over hem en zijn nageslacht: Giel Hendriks, 'Monseigneur van Winkel en zijn familie' in: *De Pelterblaos Tweemaandelijks contactblad van het Genootschap voor Geschiedenis en Volkskunde Overpelt* nr. 189 (september-oktober 2012), 1-25, aldaar 2-4.
4. zie: Ton Mol, *Van muziekgezelschap tot harmonie* (Budel 2011), 5.
5. Regionaal Historisch Centrum (RHC) Eindhoven, Archief notaris de Bie Budel, 1867 akte 90 d.d. 11 november 1867.
6. Aldus geciteerd bij Jan Bakens, *Dat wat Budel bezig hield* (Deurne 2003), 121.

Pastoor Bakker als 'de herdershond' tijdens de Oude Ambachtenmarkt in Soerendonk op 5 mei 1980 (fotocollectie Huijbers/Staals, Soerendonk) (tenzij anders vermeld zijn alle foto's afkomstig uit de collectie van pastoor J. Bakker, Asten).

TUINDER IN DE WIJNGAARD DES HEREN

In gesprek met emeritus-pastoor Jan Bakker van Soerendonk

door Jan Huijbers en Annie Staals-Jacobi

Zondag 4 augustus a.s. is voor de Soerendonkse parochie Sint-Joannes-Onthoofding een bijzondere dag. Dan viert emeritus-pastoor Jan Bakker dat hij 60 jaar geleden tot priester werd gewijd. Dit diamanten priesterjubileum zal in het teken staan van een pastoor die zich ruim 24 jaar onafgebroken heeft ingezet voor zijn parochianen en voor de gemeenschap Soerendonk. Jan Bakker was de laatste 'echte' pastoor van de Soerendonkse parochie. Een goede reden om de 86-jarige jubilaris in zijn huidige woonplaats Asten op te zoeken voor een gesprek.

Inleiding

De voorouders van pastoor Jan Bakker zijn afkomstig uit Langeraar, een boeren- en tuindersdorp in Zuid-Holland. Het aldaar wonende gezin van Jan en Pieterella Bakker-van den Boogaard telde tien kinderen. In de tweede helft van de negentiende eeuw was het niet gemakkelijk om voor alle kinderen een bestaan op te bouwen. Dat was voor menigeen reden om elders zijn heil te zoeken. Dat deden ook twee kinderen uit het gezin Bakker-van den Boogaard, de zonen Toon en Jan.

Zoon Toon Bakker vertrok in 1881 als eerste en vestigde zich met zijn vrouw Antje van der Zwaan en hun kinderen in Helenaveen. In dit ontginningsdorp in de Brabantse Peel vond Toon als tuinder een nieuw en beter bestaan.

Zoon Jan Bakker, getrouwd met Lucia Oomen, werkte als boerenknecht in Alkemade. Jan en Lucia kregen hier zes kinderen. Naast zijn boerenwerk bij zijn baas, tuinde Jan er nog wat bij. Om de dagelijkse boterham voor zijn groeiend gezin beter belegd te krijgen, zocht ook hij naar een andere werkring. Geïnspireerd door broer Toon, besloten Jan en Lucia Bakker ook hun heil te gaan zoeken in de Peel. In 1883 verruilden zij Alkemade voor Helenaveen. Volgens broer Toon waren er in dit Peeldorp genoeg huizen en was er volop grond om als pachter een tuindersbedrijf op te zetten.

Naar Helenaveen

Met enkele schamele bezittingen stapten Jan Bakker (1841-1928) en Lucia Oomen (1842-1921) met hun zes kinderen in november 1883 op de trein naar Griendtsveen, alwaar het na aankomst te voet verder ging naar Helenaveen. Vader Jan vond voorlopig onderdak en werk op het tuinbouwbedrijf van de Maatschappij Helenaveen. Een jaar later kon hij een woning huren met een bijbehorend perceel land van goede kwaliteit dat hij kon pachten. Daarmee was de gekoesterde wens, een eigen tuindersbedrijf, uitgekomen; het was een hoopvolle start naar een betere toekomst. In Helenaveen werd in 1886 nog een dochter geboren en telde het gezin zeven kinderen. Samen met zijn zonen heeft Jan Bakker met succes getuind. Jan en Lucia Bakker-Oomen brachten hun levensavond door in Asten in het Tehuis der Zusters van Liefde.

*Het echtpaar Jan Bakker (1841-1928) en Lucia Oomen (1842-1921)
kwam vanuit Alkemade naar Helenaveen.*

Hun oudste zoon Piet Bakker (1869-1949) huwde in 1895 met Sibilla Kohlen (1873-1946) uit Sevenum; dit zijn de grootouders van pastoor Bakker. Piet Bakker begon na zijn trouwen als pachter van de Maatschappij Helenaveen zelfstandig te tuinieren. In 1905 kocht Piet een tuindersbedrijf in Asten-Heusden; het gezin Bakker-Kohlen vertrok van Helenaveen naar Heusden. In 1910 verhuisde men naar Asten, want Piet Bakker had daar een groter bedrijf gekocht nabij Sluis 11. Piet en Sibilla Bakker-Kohlen kregen zeven kinderen, waarvan vier kinderen de volwassen leeftijd bereikten: Jan, Piet, Lucia en Riek. Zoon Jan, geboren op 12 mei 1898 te Helenaveen, is de vader van pastoor Bakker.

Ouders Bakker-Koolen

Jan Bakker (1898-1978) was evenals zijn vader en grootvader tuinder van beroep. Hij trouwde in 1924 met Anna Koolen (1901-1989) uit Asten; zij vestigden zich in Asten en kregen hier tussen 1925 en 1942 tien kinderen, zeven zonen en drie dochters: 1. Sibilla, 2. Jan, 3. Piet, 4. Rini, 5. Manuel, 6. Willy, 7. Mieke 8. Ton, 9. Riki en 10. Henk. Dochter Riki is, 8 maanden oud, in december 1940 overleden. Ouders Bakker-Koolen begonnen in Asten een groentezaak. Moeder Anna Bakker dreef naast haar drukke huishouden de winkel, terwijl vader Jan op het bedrijf van zijn vader werkte en de groente uitventte. Het tuindersbedrijf werd later door hem overgenomen; het bedrijf nabij Sluis 11 was ruim 2 ha. groot. De grote kinderschaar moest zowel in de tuinderij van vader als in de winkel van moeder meehelpen. Jan zou als oudste

Gouden bruiloft in 1916 van het echtpaar Jan en Lucia Bakker-Oomen. Achter hen staan hun zeven kinderen met partners. Vijfde persoon van rechts is Piet Bakker, derde van rechts is Sibilla Bakker-Kohlen. Piet en Sibilla zijn de grootouders van pastoor Jan Bakker.

Het echtpaar Piet Bakker en Sibilla Kohlen met hun vier kinderen v.l.n.r. Riek, Piet, Jan en Lucia; foto 1920.

*Het echtpaar Jan Bakker en Anna Koolen met hun negen kinderen.
Achteraan staande v.l.n.r. Piet, Sibilla, Riny, Jan en Manuel; vooraan v.l.n.r. Mieke, vader Jan Bakker,
Willy, Henk, moeder Anna Bakker-Koolen en Ton; foto circa 1944.*

zoon hun opvolger worden. Maar dat is allemaal anders gelopen. In 1967 kwam een einde aan tuinderij Bakker. Er was geen bedrijfsopvolger en bij Sluis 11 zou een nieuwe brug komen; dat waren twee redenen om huis en tuinderij te verkopen aan de Provincie Noord-Brabant. Jan en Anna Bakker-Koolen bouwden een nieuw huis in Asten. Jan Bakker overleed in 1978 op 80-jarige leeftijd; Anna Bakker-Koolen werd 88 jaren oud; zij overleed in 1989.

Pastoor Jan Bakker vertelt

“Op 21 oktober 1926 werd ik te Asten geboren als zoon van Jan Bakker en Anna Kolen. Mijn zus Sibilla was de oudste; ik was het tweede kind; na mij zouden nog acht kinderen volgen. Zusje Riki is jong overleden aan een hartafwijking. Als oudste zoon moest ik thuis flink aanpakken en meehelpen. Hard werken werd ons al vroeg geleerd. In mijn jeugd jaren was ik bij de ‘Jonge Wacht’ en samen met drie vrienden droomde ik ervan om missionaris te worden. Thuis verwachtte men dat ik in de voetsporen van mijn vader zou treden; men was dus niet meteen enthousiast over mijn voornemen. Een priesterstudie bracht hoge kosten mee en mijn ouders hadden een groot gezin te onderhouden. Na het bezoek van een pater waren zij echter overtuigd.

Wij, als vier ‘jonge wachters’, hadden onze keuze laten vallen op de Franse orde van de paters Oblaten van de Heilige Franciscus van Sales. De Nederlandse Provincie van deze orde was nog jong en de leiding ervan was in handen van Duitse paters.

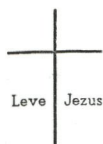

Neomist pater Jan Bakker wordt bij zijn ouderlijk huis aan de Wilhelminastraat in Asten afgehaald voor zijn Eerste H. Mis in de parochiekerk Maria Presentatie op 15 augustus 1953. Jan Bakker wordt geflankeerd door zijn ouders Jan en Anna Bakker-Koolen.

Zo begon ik als veertienjarige jongen in 1940 met mijn priesterstudie in het Missiecongregatiehuis 'Ave Maria' te Tilburg. Mijn spullen en kleren zaten in een houten kofferkist. Op die kist stonden mijn initialen 'JB' en mijn nummer '92'. Op gezette tijden ging die kist vol met te wassen kleding met een vrachtrijder naar Asten. Met schone was kwam de kist dan weer terug, en dat niet alleen: ons moeder stopte er ook nog pannekoeken bij en die smaakten goed! Die houten kofferkist is overal met mij meegegaan en heb ik nu nog steeds op mijn kamer staan.

Mijn eerste studie jaren vielen in oorlogstijd. De leiding van het Missiehuis was zoals gezegd in handen van Duitse paters die desondanks regelmatig in conflict raakten met de bezetter. Zo sterk zelfs dat het Missiehuis werd gevorderd en wij als studenten werden ondergebracht bij de Trappisten in Tilburg. Wij kregen een slaapplek in de bierkelders en beleefden daaraan nog veel plezier! Ook tijdens de oorlogstijd kon ik drie keer per jaar op vakantie bij mijn familie in Asten. Dan moest ik wel mee aanpakken in de tuinderij, maar dat deed ik graag. Aan mijn studietijd denk ik met veel genoegen terug. Echt een mooie tijd.

Na het Klein Seminarie en Groot Seminarie volgden ook nog studies aan het 'Salesianum' in Nijmegen. Op 4 augustus 1953 werd ik in Udenhout door monseigneur W. Mutsaerts priester gewijd. Op 15 augustus droeg ik mijn Eerste Plechtige H. Mis op in Asten. Er werd toen zowat de hele week gefeest, elke dag weer voor een andere groep mensen. Van thuis kreeg ik mijn miskelk; die hadden mijn broers en zussen bij elkaar gespaard van hun kwartjes zakgeld."

Dankt den Heer, Die grote
dingen aan mij heeft gedaan

TER BLIJDE HERINNERING
aan mijn

H. PRIESTERWIJDING

en

EERSTE PLECHTIGE H. MIS

Udenhout
4 Aug.

1953

Asten
15 Aug.

PATER JAN BAKKER

Oblaat van de H. Franc. van Sales

H. Hart van Jezus, doe mijn hart branden van
liefde, opdat ik ook in veler horten Uw
liefdevuur ontsteke!

O. L. Vrouw van Ommel, steun mijn priesterleven

Verspeek, koster, Asten

*Herinneringsprentje en foto van Jan Bakker b.g.v. zijn priesterwijding op 4 augustus 1953
en Eerste H. Mis op 15 augustus 1953.*

Verdere studies en benoemingen

“Een uitzending naar een missiegebied zat er toen nog niet in; dat was zo door de Provinciaal Overste beslist. Men vond dat men mij als jonge priester in Nederland harder nodig had dan in de missie. Ik kreeg een aanstelling als leraar aan het Missiehuis in Tilburg en gaf les in verschillende vakken, o.a. ook in het vak wat mijn hobby was: muziek. Na een jaar meende de overste dat de toekomstige missionarissen nog beter voorbereid konden worden door Engels te leren. Met die studie begon ik in 1955 aan de Universiteit van Nijmegen. Na afronding van mijn studie had de overste weer andere plannen met mij. In 1957 werd ik benoemd tot econoom van de Orde van Oblaten in Nijmegen. Ik was er verantwoordelijk voor dat er voldoende financiële middelen binnen zouden komen. Nou, dat lag mij helemaal niet, je moest altijd schooien om geld bij elkaar te krijgen, dat was eigenlijk niks voor mij. In die tijd had ik ook een leraar van de tuinbouwwakschool in Huissen ontmoet en ik besloot om daar een vakdiploma te halen. Dat kwam van pas, want bij het Oblatenhuis in Nijmegen was een grote tuin die niet gebruikt werd. Daar ben ik begonnen met het verbouwen van groenten en de opbrengsten daarvan kwamen ten goede aan de orde. Een aardige bijkomstigheid was dat de familie Bakker in het tuinderswereldje bekend was. Ik ben

Pater Jan Bakker als muzikleraar en dirigent van het studentenorkest 'Avé Maria' in Tilburg; foto circa 1954.

daar tot 1959 gebleven. Toen vroeg de provinciaal pater Van Berlo mij om assistent te worden in de Sint-Nicolaasparochie in Valkenswaard. Ik stemde daarmee graag in, want het econoom spelen en het tuinwerk had ik intussen wel gezien. Zo werd ik de eerste Oblaat die in de zielzorg ging werken en dat beviel mij uitstekend. Toen de overste mij na een half jaar vroeg om naar de missie te gaan, hoefde dat voor mij eigenlijk niet meer. Ik was in de parochie met verschillende projecten bezig en dat liep goed; dat vond de overste ook en dus mocht ik blijven. In 1962 werd ik kapelaan in Tilburg en in 1964 in Helmond. In 1965 werd ik als pater Oblaat benoemd tot pastoor van de Sint-Leonardusparochie in (Beek en) Donk. De gemeenschap van Donk kende ik al van de tijd toen ik daar als student op het studiehuis Sint-Jozef van de paters Oblaten was. Bij mijn pastoorsinstallatie was ik met mijn 38 levensjaren de jongste pastoor van het bisdom. Dit was geen gemakkelijke tijd, want de uitoefening van mijn bevoegdheden als pastoor strookten niet met de inzichten van mijn toenmalige overste van de Oblaten. De ontstane situatie was voor mij aanleiding opname in het Bisdom Den Bosch aan te vragen. In 1968 werd mijn incardinatieverzoek ingewilligd. Ik was toen al vanaf 1966 kapelaan in Vught.”

Pastorsinstallatie in de parochie Soerendonk op 10 oktober 1970. Burgemeester Jan van Greunsven spreekt een welkomswoord. Zittend links deken Jan Somers, rechts pastoor Jan Bakker.

Pastorsbenoeming Soerendonk

“Op 29 september 1970 benoemde bisschop Bluysen mij tot assistent in de parochie Soerendonk, met alle volmachten van pastoor. Door moeilijkheden en een gebrekkige gezondheid van de nog zittende pastoor Hermanus Bos, bleef in die periode de pastorale zorg in gebreke. Bij mijn komst was pastoor Bos dus nog in functie en hij bewoonde ook nog de oude pastorie tegenover de kerk. In feite was ik toen waarnemend pastoor. Mijn volledige pastorsinstallatie vond plaats tijdens de avondmis van zaterdag 10 oktober 1970. De installatie gebeurde door deken Jan Somers uit Heeze († 15-02-2013).

Omdat ik de pastorie niet kon betrekken, ben ik in pensioen gegaan bij mevrouw Marieke Meurkens-van Ekerschot in de Dorpsstraat, vlakbij de kerk. Aan het eind van het jaar kreeg pastoor Bos in Heerlen een flat toegewezen, waarop hij zijn ontslag als pastoor indiende. Eind 1970 is hij naar Heerlen verhuisd. In 1977 vierde pastoor Bos zijn gouden priesterjubileum; in 1978 is hij overleden en werd in Soerendonk begraven.

In juli 1971 ben ik vanuit mijn goede kosthuis in de Dorpsstraat verhuisd naar Zitterd 4; daar had ik meer ruimtes ter beschikking, zodat parochianen vrijelijk binnen konden lopen. Er was een nadeel aan verbonden: ik moest hier zelf mijn potje koken!”

Pastorie

“Na het vertrek van pastoor Bos kon ik in de pastorie eens goed rondkijken; na een grondige controle bleek die echt onbewoonbaar. Het bisdom raadde mij af de pastorie te bewonen en adviseerde om ze te verkopen en een nieuwe te bouwen in de zgn. ‘doolhof’ aan de Burgemeester Damenweg. Het bisdom schatte de kosten van een eventuele renovatie van de oude pastorie op f. 60.000,-. De oude pastorie stond dus eenzaam en verlaten, kreeg wel af en toe bezoek van ongenode gasten, maar werd dan toch in 1971 verkocht aan de gemeente Maarheeze ter realisering van een dorpsplein. Evenwel wilde de bouw van een nieuwe pastorie nog niet zo vlotten. Het Bisschoppelijk Bouw Bureau en de Commissie Welstand konden niet overeenkomen. Ook strookten de plannen van het Bouwbureau niet met het bestemmingsplan. Het had heel wat voeten in de aarde eer de eerste schop in de grond kon. Heel veel werk werd door parochievrijwilligers gedaan; daardoor konden de kosten gedrukt worden. Medio 1973 kon ik mijn intrek nemen en heb toen meteen ‘open huis’ gehouden voor de parochianen. Mijn pastorie is altijd open huis geweest voor iedereen.”

In den beginne.....

“Bij mijn aantreden was in en om de kerk veel werk te doen. Ik liep vaker in een werkoverall rond dan in mijn pastoorstoog. Dat was men in Soerendonk niet gewend, een pastoor die zelf aanpakte. Eerst moest de kerk en de sacristie gefatsoeneerd worden. De dames van de Boerinnenbond hebben toen met z'n allen de kerk van boven tot onder gepoetst. Ook op het kerkhof was veel werk te doen. Met mijn eigen schop maakte ik nieuwe paden langs de graven en kreeg het kerkhof een beter aanzicht. Ook heb ik toen alle graven in kaart gebracht. Op de eerste zondag van de Advent hing voor het eerst een adventskrans in de kerk en na vele jaren stond met Kerstmis als vanouds weer een mooie kerststal met kerstbomen op het priesterkoor. Inmiddels had ik hulp gekregen van vrijwilligers; en dat is alle jaren zo gebleven, men stond altijd klaar om samen de handen uit de mouwen te steken. Ook verenigingen lieten zich niet onbetuigd. Zo was in de kerk dringend behoefte aan een geluidsinstallatie. Daarop hield het Sint-Jansgilde een bliksemactie in het dorp. Met slaande trom en bazuingeschal gingen de gildebreders van deur tot deur om geld in te zamelen. Toen was, samen met enkele giften, in korte tijd een nieuwe volledige geluidsinstallatie een feit. Zo doen ze dat in Soerendonk.”

Orgel

“Eind 1971 werd tijdens het Cecileafeest van het parochiekoor de eigenlijke aanzet gegeven voor het latere Orgelfonds. Het was die avond een héél gezellig feest in café Maas en in de kleine uurtjes werd een weddenschap afgesloten met mij en de kerkmeesters Jan Huijbers en Louis Smeets. Als wij gedrieën tot Carnaval 1972 onze baard zouden laten staan, zouden wij een startbedrag krijgen voor de aanschaf van een orgeltje voor het kerkkoor. Als ‘gestoppelde’ pastoor maakte ik op de preekstoel kond van het ingestelde orgelfonds, dat later uitmondde in het grote Orgelfonds voor de restauratie van het oude Vermeulen-orgel. Onder grote hilariteit werden tijdens

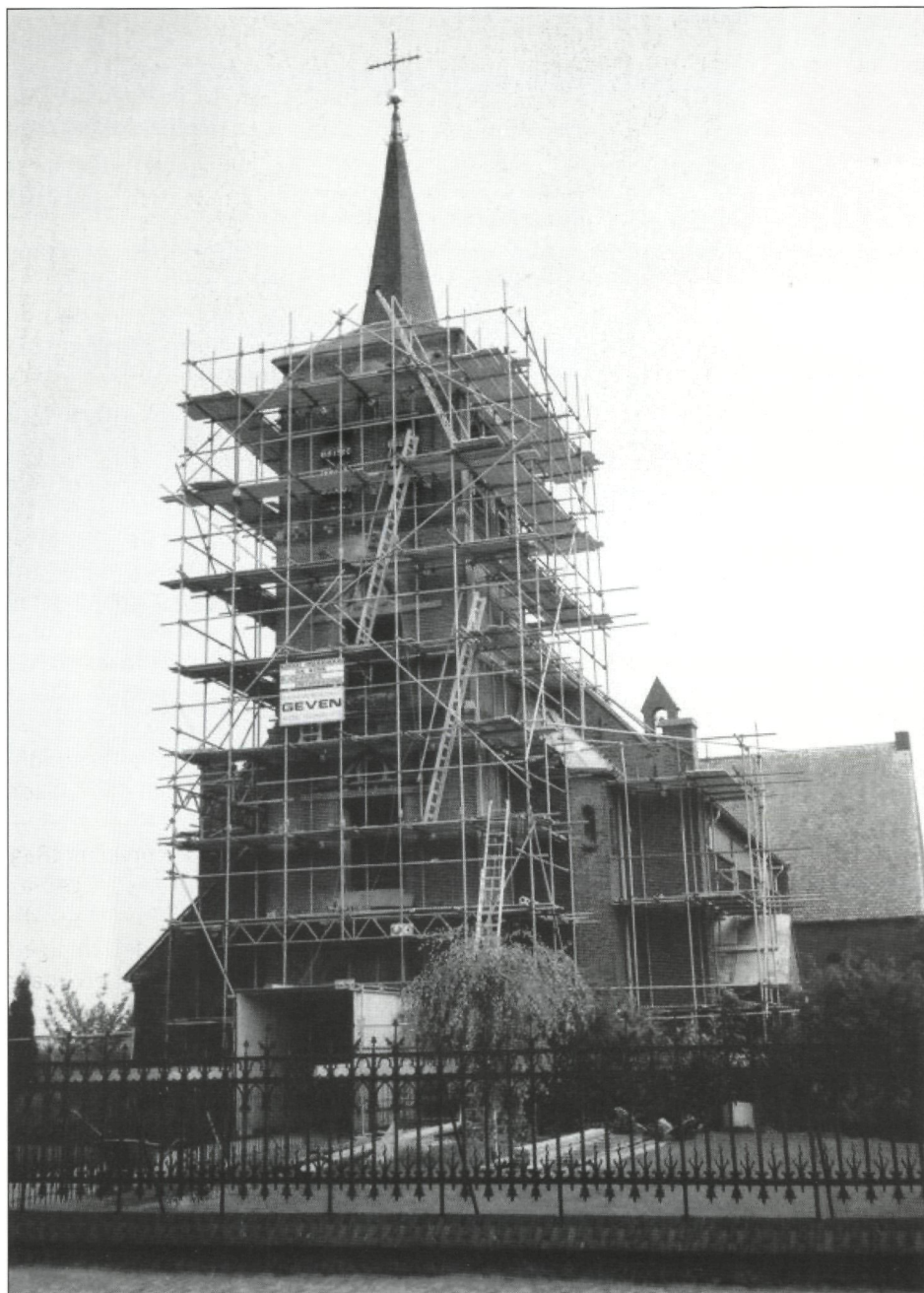
Op de scheerbaan tijdens het carnavalsbal voor gehuwden in januari 1972; Jan Huijbers, pastoor Jan Bakker en Louis Smeets zijn in afwachting van een scheerbeurt.

het gehuwdenbal in januari 1972 onze baarden uitgebreid ingezeept en vakkundig afgeschoren. Daarmee was het bedrag voor de aanschaf van een nieuw elektronisch orgeltje voor het zangkoor een feit.

Echter, in onze kerk stond boven op het koor een mooi en karakteristiek orgel uit 1843 dat door geldgebrek tot de ondergang was gedoemd. Door vervuiling en slijtage was het niet meer bespeelbaar. Vanaf mijn komst in Soerendonk heb ik mij het lot van dit unieke orgel van Lambertus Vermeulen aangetrokken en diverse orgeldeskundigen waren met mij van mening, dat het orgel gerestaureerd zou moeten worden, maar daarmee was het grote bedrag van 250.000 gulden gemoeid. De orgelrestauratie werd toch mogelijk door de vasthoudendheid en inzet van de Soerendonkse gemeenschap en door een grote subsidie van de gemeente Maarheeze. Drie jaar lang werd aan het oude orgel gewerkt, maar we kregen in 1992 een prachtig instrument terug. Voor drie kerkorgels heb ik zorg gedragen: in Tilburg, Vught en Soerendonk.”

Kerkrestauraties

“In 1978 vierde ik mijn zilveren priesterfeest. Vooral door de verkoop van Delftsblauwe borden en andere activiteiten hadden de parochianen een groot geldbedrag bij elkaar gespaard voor een cadeau. Maar ik wilde liever mijn priesterfeest vieren in een mooi geschilderde kerk. Dat lukte toen net niet, maar een jaar later kon met het bijeen gebrachte bedrag en een DACW-subsidie het werk wel uitgevoerd

De kerktoren van Soerendonk staat in 1988 in de steigers ten behoeve van een grote torenrestauratie (fotocollectie Huijbers/Staals, Soerendonk).

worden. De schilders werden in dienst genomen van het kerkbestuur en tijdens de wintermaanden werd toen het karwei geklaard.

In 1988 hebben we met een groots dorpsfeest het 150-jarige bestaan van de parochiekerk gevierd. Weliswaar was Soerendonk in 1819 al een parochie, de kerk werd echter pas in de periode 1836-1838 gebouwd. Uitgerekend in het jubileumjaar 1988 stond de kerktoren in de bouwsteigers. Het geld voor de torenrestauratie hadden de parochianen ook weer zelf bij elkaar gebracht met de organisatie van een dorpsfeest in oude ambachtensfeer en een tentoonstelling van oude foto's van Soerendonk. Voor dit kerkfeest stond drie dagen lang een grote tent op het plein tegenover de kerk, passender kon het bijna niet. 's Avonds waren er houtzaagwedstrijden waarbij de deelnemers door de dorpsgenoten enthousiast werden aangemoedigd. Die eendrachtige samenwerking in Soerendonk heeft mij altijd goed gedaan; daarin was ik een bevoorrecht pastoor."

Verenigingen

"Om als zielzorger in korte tijd veel parochianen te leren kennen, kun je het best zoveel mogelijk deelnemen aan verenigingen; voor je het dorp rond bent geweest met huisbezoeken, ben je zo een jaar verder. Nou, in Soerendonk was bij mijn komst in 1970 geen gebrek aan verenigingen: ouderenbond, vrouwenbond, jeugdwerk, schoolbestuur, carnaval, scouting, gilde, buurtverenigingen, toneelclubs, sportclubs enzovoort. Bij CV De Roesdonkers hebben ze voor de optocht al vele jaren een 'pastoor Bakker-trofee' voor de beste groep of wagen die niet meegedaan heeft buiten Soerendonk. De carnaval van Soerendonk kan er wat van. Scouting Kizito heeft bij mij altijd een bijzondere plaats ingenomen. In Vught was ik ook al aalmoezenier bij de verkennerij, bij de King-Arthur-Stam; het was dus vanzelfsprekend dat ik me bij Kizito aansloot. Heerlijke zomerkampen heb ik met hen meegemaakt en mijn hond Tanja kon altijd mee. Prachtige tijd! Bij mijn afscheid werd ik benoemd tot erelid van de Kizito-groep. Het Sint-Jansgilde is ook bijzonder. In 1971 heb ik mij als gildebroeder bij het gilde ingekocht voor 30 zilverlingen en dat bedrag verhoog ik elk jaar. Ik ben ere-deken van het gilde en nog steeds lid; op mijn draagschild staat de oude Sint-Janskapel afgebeeld."

Tot slot

In 1993 vierde pastoor Bakker op bescheiden wijze zijn 40-jarig priesterfeest. Naast een parochiecadeau ontving hij toen ook voor zijn vele verdiensten de Legpenning van de Gemeente Maarheeze uit handen van burgemeester mevrouw A. B. de Jong-Crajé.

In 1994 ging pastoor Jan Bakker met emeritaat. Hij is toen teruggegaan naar zijn geboorteplaats Asten. Naast zijn pastorale werk heeft pastoor Bakker zich steeds kunnen uitleven in zijn hobby's imkeren, vissen en uiteraard tuinieren. Ook in Asten kon hij genieten van zijn moestuin. Hij vindt het heerlijk om met zijn handen in de aarde te wroeten en te oogsten wat het werk van zijn handen en van de natuur hem brengt. Zoals hij het zelf ooit verwoordde: "Ik voel me als een tuinder in de wijngaard des Heren."

Een ongelukkige val met de fiets tijdens de afgelopen wintermaanden versnelden een verhuizing naar een zelfstandig appartement in zorgcentrum 'de Lisse' in Asten. Het gaat pastoor Bakker aan het hart dat hij als tuinderszoon zijn moestuin heeft moeten opgeven.

Gelukkig heeft hij veel van zijn vertrouwde spullen een nieuwe plek kunnen geven in zijn ruime appartement. En zijn oude kofferkist is ook weer met hem meegegaan, al zestig jaar lang: de 'JB-92'!

Emeritus-pastoor Jan Bakker als ere-deken en gildebroeder van het Sint-Jansgilde bij gelegenheid van zijn 40-jarig gildejubiläum in 2011 (fotocollectie Sint-Jansgilde, Soerendonk).

Noot

Dit verhaal werd opgetekend tijdens een gesprek dat wij hadden met emeritus-pastoor Jan Bakker op 18 maart en een vervolgesprek op 8 mei 2013. Met dank voor zijn gastvrijheid en de verkregen gegevens en foto's.

De fotobewerking voor dit artikel was in handen van Jan Huijbers te Soerendonk en Guul Vullers te Achel (B.).

Heemkundekring 'De Baronie van Cranendonck'

Postadres:

Postbus 2048, 6020 AA BUDEL

Bezoekadres:

Heemkamer 'Schepenhuis', Markt, Budel; Openstelling elke eerste donderdag van de maand tussen 14.00 en 22.00 uur, m.u.v. augustus. Van oktober t/m maart ook de derde donderdag.

Website:

www.heemkundekringcranendonck.nl beheerder website: Guul Vullers

Contactpersonen werkgroepen:

Aa-kroniek-redactie en administratie:

Jan Jakobi
Dorpsstraat 15,
6021 HA BUDEL
T. 0495-491627
E. tijdschrift@heemkundekringcranendonck.nl

Archeologie:

Jac. Biemans
Aartshertogenlaan 119,
5212 CD 's-HERTOGENBOSCH
T. 073-6100702
E. archeologie@heemkundekringcranendonck.nl

Fotografie:

Frits Rechters
Voortstraat 9
6021 JH BUDEL
T. 0495-491771
E. fotografie@heemkundekringcranendonck.nl

Genealogie:

Tjeu Lamers
Bruine Akkers 34,
6026 DP MAARHEEZE
T. 0495-593546
E. genealogie@heemkundekringcranendonck.nl

Heemkamer en bibliotheek:

Nel Boks-den Boer
Zonedauw 15,
6026 AW MAARHEEZE
T. 0495-591789
E. heemkamer@heemkundekringcranendonck.nl

Monumenten:

Cees Sol
Grensweg 42,
6021 JX BUDEL
T. 0495-493989
E. monumenten@heemkundekringcranendonck.nl

Natuurvrienden:

Jan Jakobi (adres zie boven)
E. natuurvrienden@heemkundekringcranendonck.nl

De Baronie van Cranendonck